
„Nino Haratischwiliová
je jedním z nejvýznamnějších
hlasů současné
německé literatury.“
Die Zeit
Nino
Haratischwiliová
Osmý život
(pro Brilku)
Host

Nino
Haratischwiliová

Osmý život

(pro Brilku)

Přeložila
Michaela Škultéty

Brno 2020

Nino
Haratischwiliová

Osmý život

(pro Brilku)

Das achte Leben (Für Brilka)
Copyright © 2014 by Frankfurter Verlagsanstalt GmbH, Frankfurt am Main
Cover photo © Jiří Lubojacký
Translation © Michaela Škultéty, 2020
Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2020 (elektronické vydání)
The translation of this work was supported by a grant from the Goethe-Institut
Překlad této knihy podpořil Goethe-Institut

ISBN 978-80-275-0282-0 (Formát PDF)
ISBN 978-80-275-0283-7 (Formát ePub)
ISBN 978-80-275-0284-4 (Formát MobiPocket)

Jsou to časy, kdo vládne, nikoli králové.
gruzínské přísloví

Babičce,
která mi darovala tisíc příběhů a jednu báseň.
Tátovi,
který mi zanechal plnou tašku otázek.
A mámě,
která mi řekla, kde mám hledat odpovědi.

Prolog
aneb Partitura zapomnění

2006

Tento příběh má vlastně několik začátků. Přijde mi zatěžko vybrat jeden z nich, protože *skutečným začátkem* jsou všechny.

Mohl by začít ve staré berlínské zástavbě — úplně obyčejně, dvěma nahými těly v posteli. Mohl by začít sedmadvacetiletým mužem, nekompromisně talentovaným hudebníkem, který se právě chystá utopit své nadání v nejrůznějších rozmarech, v neukojitelné touze po blízkosti a v alkoholu. Mohl by ale začít i dvanáctiletou dívkou, jež se rozhodne světu, v němž žije, vmést do tváře jasné ne a hledat pro sebe a pro svůj příběh jiný začátek.

Anebo bychom se mohli vrátit hodně daleko, ke kořenům, a začít tam.

Anebo začneme všemi třemi začátky najednou.

Ve chvíli, kdy se mi Aman Baron, jemuž se obvykle říkalo jenom „ten Baron" nebo také jen „Baron", přiznal, že mě se srdcervoucí tíhou, nesnesitelnou lehkostí, příšerně nahlas a neuvěřitelně tiše miluje — a sice poněkud churavějící, vyčerpanou a ostentativně neúprosnou láskou bez iluzí —, odešla má dvanáctiletá neteř Brilka ze svého amsterdamského hotelu a zamířila k nádraží. Měla s sebou jen malou sportovní tašku, skoro žádnou hotovost a v ruce nesla tuňákový sendvič. Hodlala se dostat do Vídně a koupila si levný víkendový lístek vázaný na regionální vlaky. Na recepci zanechala rukou psaný vzkaz, v němž stálo, že nemá v úmyslu vrátit se s taneční skupinou do vlasti a že je zbytečné po ní pátrat.

Já si přesně v té chvíli zapálila cigaretu a dostala záchvat kašle — zčásti za něj mohlo vypětí z toho, co jsem právě vyslechla, zčásti kouř, jímž jsem se zakuckala. Aman, kterému jsem já sama nikdy „Baron" neříkala, ke mně okamžitě přispěchal, bouchl mě do zad takovou silou, až mi vyrazil dech, a tvářil se vyděšeně. Třebaže byl jenom o čtyři roky mladší než já, připadala jsem si starší o celá desetiletí, a navíc jsem právě byla na nejlepší cestě stát

se tragickou postavou. Skoro nikdo si toho ale nevšiml, protože jsem se naučila mistrovsky přetvařovat.

Z jeho výrazu jsem poznala, že je zklamaný — takovou reakci na své vyznání nečekal. Zejména když mi nabídl, abych s ním jela na turné, na které se měl vydat za dva týdny.

Venku se slabě rozpršelo, byl červen, teplý večer s beztížnými mraky, jež zdobily oblohu jako chomáčky vaty.

Když jsem překonala záchvat kašle a Brilka nastoupila do prvního vlaku své odysey, rozrazila jsem balkonové dveře a padla na gauč. Připadalo mi, že se udusím.

Žila jsem v cizí zemi, přerušila jsem kontakt s většinou lidí, které jsem kdysi milovala a něco pro mě znamenali, a přijala místo hostující profesorky, jež mě sice existenčně zajišťovalo, ale nemělo se mnou nic společného.

Ten večer, kdy mi řekl, že by se mnou *chtěl být normální*, se Brilka, dcera mé zemřelé sestry a má jediná neteř, rozjela do Vídně, do města, které vnímala jako svou ideální vlast, jako svou osobní utopii, a to vše kvůli spojenectví s jinou mrtvou ženou. Z oné nebožky, jež byla mou pratetou, a tudíž Brilčinou prapratetou, učinila ve svých představách hrdinku. Plánovala, že ve Vídni získá práva k jejím písním.

Sledujíc stopy onoho přízraku doufala ve vykoupení a v definitivní odpověď na prázdnotu, která v ní zela. Nic z toho jsem ovšem tehdy ještě netušila.

Poté co jsem se posadila na gauč a schovala tvář do dlaní, poté co jsem si protřela oči a vyhýbala se Amanovu pohledu, jak to jen šlo, jsem pochopila, že budu muset zase plakat, ale nikoli teď, nikoli ve chvíli, kdy se za okénkem Brilčina vlaku míhala *stará, nová* Evropa a ona se poprvé od příjezdu na kontinent lhostejnosti usmívala. Nevím, co viděla, když opouštěla město s těmi malinkými mosty, že jí to na tváři vykouzlilo úsměv, ale to už není důležité. Hlavní je, že se usmívala.

Budu muset plakat, pomyslela jsem si přesně v té chvíli. Aby k tomu nedošlo, otočila jsem se, šla jsem do ložnice a lehla si. Aman na sebe nenechal dlouho čekat, smutek, jako byl ten jeho, lze vyléčit velmi rychle, nabídnete-li léčbu vlastním tělem — zejména je-li nemocnému dvacet sedm let.

Sama sebe jsem polibky probudila ze stoletého spánku.

A když mi Aman položil hlavu na břicho, opustila má dvanáctiletá neteř Nizozemsko a v kupé páchnoucím plechovkovým pivem a osamělostí přejela hranici do Německa, zatímco o mnoho set kilometrů dál její nic-

netušící teta předstírala, že miluje sedmadvacetiletý stín. Brilka projížděla Německem s nadějí, že se blíží k cíli.

Jakmile Aman usnul, vstala jsem, šla do koupelny, posadila se na okraj vany a rozplakala se. Stoletými slzami jsem oplakávala předstíranou lásku, touhu věřit slovům, jež kdysi s takovou silou utvářela můj život. Šla jsem do kuchyně, kouřila cigaretu a hleděla z okna. Přestalo pršet a já z nějakého důvodu věděla, že se něco stalo, že se něco dalo do pohybu, něco mimo tento byt s vysokými stropy a osiřelými knihami. Se spoustou lamp, které jsem tak horlivě sbírala, jako náhradu za nebe, jako iluzi skutečného světla. Osvětlení mého vlastního tunelu. Jenže tunel nezmizel, světla mě dokázala utěšit jen na okamžik, pouze dočasně.

Možná je třeba ještě dodat, že Brilka byla hodně vysoká, skoro o hlavu vyšší než já, což při mé výšce není nijak složité, že byla ostříhaná na ježka jako kluk a nosila lennonky, staré džíny a dřevorubeckou košili, že její dokonale oválné oči připomínající dvě kakaová zrna neustále pátraly po hvězdách a že měla vysoké čelo — za nímž se skrývalo hodně trápení. Právě utekla od své taneční skupiny, která v Amsterdamu hostovala a v níž tančila mužské role, protože na folklorní, něžné ženské tance z naší vlasti byla příliš nápadná, příliš vysoká, příliš zádumčivá. Po dlouhém žadonění jí nakonec dovolili, aby vystupovala převlečená za muže a ztvárňovala divoké scény; tomuto svolení padl minulý rok za oběť její dlouhý cop.

Směla předvádět výskoky z kleku a šermovat, což jí odjakživa šlo lépe než zasněné ženské vlnění. Tančila, a tančila k smrti ráda, a když jí ve vystoupení před holandským publikem přidělili i sólo, protože byla tak dobrá, o tolik lepší než mladí muži, kteří se jí zpočátku vysmívali, skupinu opustila a vydala se za odpověďmi, jež jí nemohl poskytnout ani tanec.

Druhý den večer jsem zatelefonovala matce, která mi pokaždé vyhrožovala, že zemře, jestliže se brzy nevrátím do vlasti, z níž jsem před mnoha lety utekla. Třesoucím se hlasem mi oznámila, že „dítě" zmizelo. Chvíli mi trvalo, než jsem pochopila, o jakém dítěti je řeč a jak to celé souvisí se mnou.

„Takže znovu, kde přesně byla?"

„V Amsterdamu, co to s tebou propánajána je? Copak mě neposloucháš? Včera utekla a nechala vzkaz. Volala mi vedoucí skupiny. Obrátili všechno vzhůru nohama a…"

„Počkej, počkej, počkej. Jak může jedenáctiletá holka zmizet z hotelu, hlavně když je…"

„Je jí dvanáct. V listopadu jí bylo dvanáct. Na což jsi samozřejmě zapomněla. Jak jinak."

Zhluboka jsem potáhla z cigarety a připravovala se na blížící se pohromu. Z matčina hlasu jsem totiž usoudila, že se mi z této záležitosti nepodaří jen tak vyvléci a zmizet, což jsem v posledních letech dělala ze všeho nejraději. Obrnila jsem se proti obligátním výčitkám, jejichž jediným cílem bylo dát mi najevo, že jsem špatná dcera a životní ztroskotanec. Což jsem i bez matky věděla až moc dobře.

„Fajn, bylo jí dvanáct, prostě jsem zapomněla, ale o to teď nejde. Zavolal někdo na policii?"

„No jistě, co sis myslela? Už ji hledají."

„A taky ji najdou. Je to malá, rozmazlená holka s turistickým vízem, jak předpokládám, a…"

„Máš ty v sobě vůbec ještě trochu lidskosti?"

„Promiň. Jenom se snažím uvažovat nahlas."

„Tím hůř, jestli si tohle myslíš."

„Mami!"

„Policie se mi ozve. Říkali, že zavolají nejpozději za hodinu, a já se modlím, aby ji našli, aby ji našli co nejrychleji. A chci, abys tam pak jela, ať už je kdekoli, moc daleko se dostat nemohla, a chci, abys ji vyzvedla."

„Já…"

„Je to dcera tvé sestry. A ty pro ni pojedeš. Slib mi to!"

„Ale…"

„Tak slib!"

„Bože můj. No tak dobře."

„A neber jméno Boží nadarmo."

„To už teď nesmím říkat ani *Bože můj* nebo co?"

„Vezmeš ji k sobě. A potom ji posadíš do letadla."

Téže noci ji našli v rakouském městečku kousek před Vídní. Čekala na přípoj, rakouští policisté ji objevili a odvedli na stanici. Matka mě probudila a oznámila mi, že mám jet do Mödlingu.

„Kam že?"

„To město se jmenuje Mödling. Zapiš si to."

„To není nutné."

„Vždyť ty ani nevíš, co je dneska za den."

„Zapíšu si to! Kde to k čertu je?"

„Kousek od Vídně."
„A co tam dělala?"
„Nejspíš chtěla do Vídně."
„Do Vídně?"
„Ano, do Vídně. Snad tomu rozumíš."
„Došlo mi to."
„A vezmi si s sebou doklady. Vědí, že si pro dítě přijede teta, a zapsali si tvé jméno."
„Copak ji nemůžou jednoduše posadit do letadla?"
„Nico!"
„Dobře, už se skoro oblékám. V pořádku."
„A zavolej, jakmile ji budeš mít."
Práskla sluchátkem.
Tak tedy tento příběh začal.
Proč Vídeň? Proč se to všechno odehrálo v noci následující po mém útěku před slzami? Všechno mělo svůj důvod, jenže to bych musela začít vyprávět od úplně jiného místa.

Jmenuji se Nica. Mé jméno obsahuje slovo, jež v naší mateřštině znamená „nebe". „Ca". Možná byl celý můj dosavadní život hledáním onoho nebe, které mi dali s sebou na cestu už před narozením, coby příslib. Má sestra se jmenovala Daria. Její jméno obsahuje slovo „chaos". „Aria". Víření a jitření, vytváření neuspořádaného zmatku bez sebemenší nápravy. Jsem jí zavázaná. Jsem zavázaná jejímu chaosu. Mým závazkem odjakživa bylo hledat v jejím chaosu své nebe. Možná jde ale prostě o Brilku. O Brilku, jejíž jméno v jazyce mého dětství nic neznamená. Jež je nepopsané a nestigmatizované. O Brilku, která si to jméno dala sama a tak dlouho trvala na tom, že se jí tak má říkat, až ostatní její skutečné jméno zapomněli.

A i když jsem ti to nikdy neřekla, Brilko: tak ráda bych ti pomohla, tak neskutečně ráda bych ti pomohla napsat tvůj příběh jinak a od začátku. Nechci o tom jenom mluvit, chci to i dokázat, proto píšu tyto řádky. Jen proto.

Za tyto řádky vděčím století, které všechny podvedlo a oklamalo, všechny, kteří doufali. Vděčím za ně dlouhotrvající zradě, která se na mou rodinu snesla jako kletba. Vděčím za ně své sestře, jíž jsem nikdy nebyla schopna odpustit, že se té noci rozletěla bez křídel, svému dědečkovi, jemuž sestra vyrvala srdce z těla, své prababičce, co se mnou tančila pas de deux, když

jí bylo třiadevadesát, své matce, která hledala Boha… Vděčím za ně Mirovi, který mě nakazil láskou jako jedem, vděčím za ně otci, jehož jsem nikdy nesměla doopravdy poznat, vděčím za ně jednomu výrobci čokolády a jednomu bílo-rudému nadporučíkovi, jedné vězeňské cele, ale i operačnímu stolu uprostřed školní třídy, knize, již bych nikdy nenapsala, kdyby… Vděčím za ně nekonečné záplavě prolitých slz, vděčím za ně i sobě, dívce, která opustila vlast, aby našla sama sebe, a přece se čím dál víc ztrácela; vděčím za ně ale především tobě, Brilko.

Vděčím za ně tobě, protože si zasloužíš osmý život. Protože se říká, že číslo osm se rovná věčnosti, řece, co se neustále vrací. Dávám ti svou osmičku.

Spojuje nás jedno století. Rudé století. Navždy a donekonečna. Jsi na řadě, Brilko. Adoptovala jsem tvé srdce. To své jsem odhodila. Vezmi si mou osmičku.

Jsi kouzelné dítě. Ano, je to tak. Prolom nebe a chaos, prolom nás všechny, prolom tyto řádky, prolom svět přízraků a skutečný svět, prolom inverzi lásky, víry, zkrať centimetry, jež nás za všech okolností oddělují od štěstí, prolom osud, který žádným osudem nebyl.

Prolom sebe a prolom mě.

Prožij všechny války. Přejdi všechny hranice. Věnuji ti všechny bohy a všechny růžence, veškerá upálení, všechny sťaté naděje, všechny příběhy. Prolom je. Protože ty k tomu máš prostředky, Brilko. Osmička, mysli na to. Do tohoto čísla budeme všichni společně navždy vetkaní a budeme si moci navždy naslouchat, napříč staletími.

Ty to dokážeš.

Buď vším, čím jsme byli a nebyli. Buď poručíkem, provazochodkyní, námořníkem, herečkou, filmařem, pianistkou, milenkou, matkou, zdravotní sestrou, spisovatelkou, buď rudá a bílá nebo modrá, buď chaosem a nebem, buď jí a buď mnou a vším tím nebuď, hlavně tanči nekonečnou řadu pas de deux.

Prolom tento příběh a nech ho za sebou.

Narodila jsem se osmého listopadu 1973, na vesnické klinice, která nestojí za další zmínku, kousek od Tbilisi v Gruzii.

Gruzie je malá země. A také krásná, proti tomu nemohu nic namítnout, dokonce i ty se mnou budeš souhlasit, Brilko. Má hory a kamenité pobřeží Černého moře. To se sice v průběhu posledního století o něco smrsklo,

vzhledem k velkému počtu občanských válek, hloupým politickým rozhodnutím a nenávistným konfliktům, ale pořád ještě ho hezký kousek zbyl.

I když tu legendu znáš až příliš dobře, Brilko, ráda bych se teď o ní krátce zmínila, abych ti vysvětlila, kam vlastně směřuji; jde o legendu, podle níž naše země vznikla následovně:

Jednoho krásného slunečného dne rozděloval Bůh zeměkouli, již stvořil, na jednotlivé státy (muselo to být dlouho před stavbou babylonské věže). I uspořádal jarmark, na němž se lidé hlasitě předháněli v nabídkách a usilovali o jeho přízeň v naději, že získají nejlepší kousek země (myslím, že v umění udělat dojem byli nejefektivnější Italové a Čukčům to zrovna dvakrát nešlo). Na konci dlouhého dne byl svět rozdělený na spoustu zemí a Bůh unavený. Avšak Bůh si — ve své nekonečné moudrosti — samozřejmě ponechal pro sebe cosi na způsob víkendového sídla, ten nejkrásnější kousek zeměkoule, oplývající řekami, vodopády, šťavnatým ovocem a — což musel tušit — nejlepším vínem na světě. A když se lidé celí rozčilení vydali na cestu do nových domovů, chtěl si milý Bůh odpočinout ve stínu stromu, kde však nalezl chrápajícího muže (zaručeně měl knírek a úctyhodné panděro, alespoň já si ho tak vždycky představovala). U rozdělování nebyl a Bůh se tomu podivil. Probudil ho a zeptal se, co tady dělá a proč nemá zájem o vlastní otčinu. Muž se zlehka pousmál (možná si už dopřál láhev červeného vína nebo dvě) a pravil (tady má legenda několik verzí, ale shodněme se na této), že je i takhle spokojený, slunce svítí, je nádherný den a postačí mu, co pro něj Bohu zbylo. A milý Bůh mu ve své nekonečné dobrotě, ohromený jeho nenuceností a absencí jakékoli ctižádosti, daroval svůj vlastní odpočinkový ráj, tedy Gruzii, zemi, ze které pocházíš ty, Brilko, já a většina lidí, o nichž budu v našem příběhu vyprávět.

Co tím chci říci? Uvědom si, že ona nenucenost (rozuměj lenost) a nulová ctižádost (absence argumentů) jsou v naší zemi považovány za veskrze vznešené vlastnosti. Uvědom si také, že ani hluboká identifikace s milým Bohem (pochopitelně Bohem pravoslavným a žádným jiným) obyvatelům této země nebrání věřit všemu, co působí alespoň trošičku pohádkovým, tajemným či bájným dojmem — a rozhodně to nemusí být jen bible.

Mohou to být horští obři, domácí strašidla, křivé pohledy, které dokážou člověka uvrhnout do neštěstí, černé kočky nosící smůlu, moc skrytá v kávové sedlině nebo pravda, kterou odhalí jedině karty (dnes, jak jsi

sama říkala, si lidé nechávají pokropit nová auta svěcenou vodou, aby se jim vyhýbaly havárie).

Gruzie, kdysi dávno zlatá Kolchida, je země, jež musela Řekům vydat tajemství lásky v podobě zlatého rouna, neboť to vzpurná a k zbláznění zamilovaná královská dcera Médea přikázala.

Země, která u svých obyvatel podporuje vlastnosti sympatické, jako je všemi velebená pohostinnost, i méně sympatické, jako je lenost, oportunismus a konformismus (většina lidí to tak rozhodně nevnímá, i na tom se my dvě shodneme).

Země, v jejímž jazyce neexistují rody (což v žádném případě neimplikuje rovnoprávnost).

Země, která v minulém století po sto třiceti pěti letech carského a ruského protektorátu dokázala přesně na čtyři roky zřídit demokracii, jež byla posléze opět svržena převážně ruskými, ale i gruzínskými bolševiky, a země byla prohlášena za Gruzínskou socialistickou republiku a součást Sovětského svazu.

V onom *svazu* setrvala dalších sedmdesát let.

Následovalo několik převratů, krvavě potlačené demonstrace, pár občanských válek a posléze vytoužená demokracie, třebaže ono označení zůstalo otázkou perspektivy a výkladu.

Myslím, že naše země dovede být skrz naskrz komická (čímž chci říci, že není pouze tragická). Že se v ní velice dobře daří i zapomnění, kráčejícímu ruku v ruce s ignorováním. S ignorováním vlastních ran, vlastních chyb, ale i nespravedlivě způsobené bolesti, utlačování, ztrát. Přesto pozvedáme sklenku a smějeme se. Což je podle mě působivé, doopravdy, vzhledem k pramálo potěšitelným událostem, jež s sebou přineslo uplynulé století a jejichž následky lidé trpí dodnes (teď už slyším, jak protestuješ!).

Je to země, z níž kromě velkých katů dvacátého století pochází i spousta úžasných lidí, které jsem já osobně velmi milovala a miluji. Někteří z nich uprchli, někteří zabloudili při hledání, někteří už nežijí, někteří se vrátili, někteří už mají své velké dny za sebou nebo v ně ještě doufají, ale většinu nikdo nezná.

Země, která dodneška oplakává svůj zlatý věk mezi desátým a třináctým století a doufá, že jednoho dne získá zpátky někdejší slávu (ano, progres je v naší zemi zároveň vždycky i regresem).

Tradice se zdají být slabým odleskem toho, čím byly kdysi. Boj za svobodu se podobá nesmyslnému hledání nejistých břehů, neboť zejména

v posledních osmnácti letech jsme se nedokázali shodnout ani na tom, co přesně pod onou svobodou rozumíme.

A tak dnes země, v níž jsem se před dvaatřiceti lety narodila, připomíná krále, který doposud sedí na trůně s třpytivou korunou a v nádherném plášti, udílí rozkazy, dělá si, co se mu zlíbí — a nebere na vědomí, že celý jeho dvůr dávno uprchl a on zůstal sám.

Nikdy nedělej nepříjemnosti — tak zní v této zemi přikázání číslo jedna. Jednou jsi mi to na naší cestě řekla a já si to zapamatovala (zapamatovala jsem si všechno, cos mi na naší cestě řekla, Brilko). A já k němu ještě přidám:

Koukej žít tak, jak žili tví rodiče, sama buď jen výjimečně, nejlépe nikdy. Trávit čas o samotě je nebezpečné a neužitečné. Tato země zbožňuje pospolitost a samotářům nedůvěřuje. Vyskytuj se v partách, s přáteli, v rodinných společenstvích a zájmových kruzích — sama o sobě za mnoho nestojíš.

Rozmnož se, jsme malá země a musíme přetrvat — toto přikázání stavím naroveň tomu prvnímu. Buď vždycky hrdá na svou zemi, nikdy nezapomeň rodný jazyk, cizinu, ať už jakoukoli, shledávej krásnou, napínavou a zajímavou, ale nikdy, nikdy, nikdy lepší než svou vlast.

U lidí jiné národnosti nacházej zásadně nedostatky a vlastnosti, které by v Gruzii byly považovány přinejmenším za skandální, a rozhořčuj se nad nimi: jde například o lakotu obecně čili neexistující ochotu utratit veškeré peníze za komunitu, nedostatečnou pohostinnost čili chybějící vůli převrátit kvůli jakékoli návštěvě život vzhůru nohama, chabou ochotu pít a jíst čili neschopnost chlastat až do zemdlení, absenci hudebního nadání.

Chovej se otevřeně, tolerantně, chápavě a dávej najevo zájem o jiné kultury, pokud respektují zvláštnost a jedinečnost tvé vlasti a neustále jí přitakávají.

Věř v Boha (začalo znovu platit v posledních osmnácti letech), choď do kostela, nezpochybňuj nic, co souvisí s pravoslavím; neuvažuj samostatně, pokřižuj se pokaždé, když uvidíš kostel (řekla jsi, že tohle je hodně *en vogue*), čili přibližně desettisíckrát za den, jestliže se nacházíš v hlavním městě. Nekritizuj nic, co je svaté — což je téměř všechno, co s touto zemí nějak souvisí.

Buď veselá a radostná, protože taková je mentalita této země. Zádumčivce v naší slunné Gruzii nemáme rádi. I tohle jistě znáš až příliš dobře.

Nikdy nepodveď svého muže, a podvede-li tvůj muž tebe — odpusť mu, vždyť je to tvůj muž. Žij především pro ostatní. Ostatní beztak nejlépe vědí, co je pro tebe dobré.

Nakonec chci dodat, že jsem navzdory dlouholetému boji o tuto zemi a proti ní nedokázala Gruzii ničím nahradit, vyhnat ji ze sebe jako zlého ducha, který mě posedl. Žádný očistný rituál, žádný obranný mechanismus mi s tím zatím nepomohl. Neboť kamkoli jsem přišla, vzdalujíc se od ní stále víc, všude jsem hledala onu promrhanou lásku, rozsypanou, vyplýtvanou, neužitečnou, již jsem tam zanechala.

Ano, je to země, která v žádném případě nechce projevit ctižádost, která by nejraději všechno dostala darem, protože její obyvatelé jsou přece tak laskaví, milí, přátelští a veselí a dovedou světu (v dobrých dnech) vykouzlit na rtech úsměv.

V této zemi jsem tedy osmého listopadu 1973 přišla na svět. Na svět, který měl jiné starosti, než aby na něj můj příchod udělal nějaký zvláštní dojem. Západní části nedávala vydechnout aféra Watergate, kampaně proti válce ve Vietnamu, vojenský puč v Řecku, ropná krize a Elvis, zatímco ta východní upadala pod vládou Brežněva a sovětské nomenklatury do tupé rezignace. Nastala stagnace, k níž patřila i snaha udržet moc všemi dostupnými prostředky, s čímž se zase pojilo odmítání jakýchkoli reforem a zavírání očí před vzkvétající korupcí a černým trhem.

Tak či onak si lidé v obou částech světa poprvé poslechli *The great gig in the sky* od Pink Floyd. Na Západě veřejně, na Východě potají.

A Vysockij o oněch časech bude zpívat:

Nehodlám sloužit obrovitým scénám
a milion za drobné směňovat.
Ať se svět chystá k světodějným změnám,
já tohle nikdy nebudu mít rád.

Kromě mého narození a sestřina pádu se toho dne nic zvláštního nestalo. Snad vyjma skutečnosti, že má matka, věčně se hádající se svým otcem a věčně doufající v pochopení ze strany rodinných příslušnic, ztratila trpělivost a rozječela se.

„Copak jsi kurva?“ křičel na ni údajně můj dědeček a matka prý s pláčem opáčila: „Když už, tak jsem parchant!“

O dvě hodiny později na ni přišly porodní bolesti.

Hádky se účastnili: můj panovačný dědeček, má infantilní babička a má matka, která stále víc a víc ztrácela kontrolu nad vlastním životem.

Druhou výjimečnou událostí byl bezprostředně před začátkem porodních bolestí otřes mozku mé o dva a půl roku starší sestry.

O několik dnů dříve navštívila s dědečkem nedaleký statek, kde se zamilovala do arabských plnokrevníků a dagestánských poníků, takže ji dědeček v den mého narození posadil na poníka a jen zlehka ji přidržoval kolem pasu, když vtom se mu poník vytrhl a sestru shodil. Stalo se to tak rychle, že ji dědeček nestačil chytit.

Sestra sletěla a dopadla na zem jako těžká dýně. Hlína byla sice pokrytá slámou, ale pro mou měkkou a růžovoučkou sestru byla i tak dost tvrdá.

Zatímco dědeček zoufale utíkal ke své vnučce a při tom obviňoval chovatele koní a vyhrožoval jim, že „celý tenhle spolek" nechá zavřít, začala má matka sténat, rozrušená hádkou a zraňujícími slovy, jež v „Zeleném domě", domě mého dětství, ještě dlouho doznívala. Babička, která při podobných — a že jich bylo hodně — hlasitých výměnách názorů mezi manželem a dcerou fungovala coby jakýsi arbitr, avšak žádné ze stran se nezastávala, čímž hněv obou zúčastněných ještě stupňovala, se okamžitě rozběhla do kuchyně, kde matka seděla, a mlčky sáhla po masivním telefonu visícím na stěně.

Porodní bolesti trvaly přesně osm hodin.

Ve stejném okamžiku, kdy má matka dorazila v doprovodu své korpulentní matky do venkovské nemocnice, přivezli do jiné nemocnice i mou sestru Darii, jíž se obvykle říkalo Daro, Dari nebo Dariko.

„Au!" křičela Daria. A její matka volala: „Aááá!" — „Mamíííí!" plakala Daria a její matka sténala: „Mamíííí!"

Dědeček nasedl do dceřiny bílé lady, neboť jeho milovaný vůz čajka („racek", oficiálním označením GAZ 13, vyhrazený pouze pro sovětskou elitu), který miloval jako vlastní dítě a stejně o něj i pečoval, byl na okresních silnicích příliš pomalý, a uháněl do nejlepší tbiliské nemocnice, kde lékaři konstatovali, že Daria má pouze lehký otřes mozku. A u mě, o několik kilometrů dál a o několik hodin později — že jsem přišla na svět.

Můj hlasitý křik přiměl mou vyčerpanou matku, aby zvedla hlavu, podívala se na mě a shledala, že se nikomu nepodobám, načež klesla zpátky do improvizovaně působícího porodního křesla.

Zcela vědomě mě jako první zaznamenala babička: usoudila, že jsem „miminko s nadpřirozeně vyvinutou potřebou harmonie", vždyť jsem se koneckonců narodila uprostřed hádky.

Pokud jde o potřebu harmonie, měla se zmýlit na celé čáře.

Dědeček odvezl mou sestru z nemocnice zase domů — nařídili jí klid na lůžku — a obdržel telefonicky zprávu, že už jsem tu, „hubená a tmavovlasá", a že se těším „stabilnímu zdraví". Sedl si na terasu, zabalil se do staré námořnické bundy, o niž jsme se měly se sestrou tolikrát hašteřit, a pořád dokola mlčky vrtěl hlavou.

Dědečkova matka pekla na přivítanou koláč, přinesla ze sklepa svůj vroucně milovaný ovocný likér (tentokrát višňový) a plánovala oslavu mého narození, zatímco on sám seděl nehybně na terase, šokovaný nejnovější hanebností své dcery, s níž nemohl dělat nic jiného než nad ní vrtět hlavou. Mé narození ho přinutilo dát své příjmení, „Džaši", další vnučce, neboť jsem vzešla ze soužití na psí knížku. Tentokrát nešlo o vztah s pouhým dezertérem a zrádcem jako v případě sestřina zplození, nýbrž s vysloveným kriminálníkem, který v době mého narození seděl ve vězení.

„Tohle dítě je výsledkem Eleniny nemravnosti a zkaženosti a definitivně zpečetí mou porážku v boji o její čest. Nemám tedy absolutně žádný důvod k radosti nebo oslavám. To děvče za to sice nemůže, ale je ztělesněním všeho zla, které nám jeho matka přinesla, ztělesněním z masa a kostí," prohlásil nakonec, když ho jeho matka, má prababička, opakovaně vybízela, aby na narození druhého vnoučete laskavě nějak zareagoval.

Nu ano, neměl tak docela nepravdu, a vzhledem k okolnostem, do nichž jsem se narodila, mu ta slova nemohu mít za zlé.

Po pět dní, které jsem strávila s matkou v nemocnici a během nichž babička šestinedělku denně navštěvovala s kuřecím vývarem a nakládanou zeleninou, zůstal dědeček doma, seděl u Darie, která nedokázala pochopit, proč nesmí vstát z postele, a bavil ji nejrůznějšími historkami, hrami, kreslenými filmy (nechal jí do pokoje speciálně přinést televizor), a stejně jako Daria nevěděla o mé existenci, nevěděla ani matka o jejím otřesu mozku.

Daria byla v říši našeho mocného dědečka zbožňovaným a obdivovaným dítětem, předurčeným k tomu, aby ji všichni vynášeli do nebe a užasli nad ní. Dokud… Ale to předbíhám, do té doby uplyne ještě spousta let, během nichž bude bravurně ztělesňovat roli všemi zbožňovaného klenotu.

Avšak navzdory těmto okolnostem, navzdory extrémně protichůdným rolím, jež nám dědeček coby hlava rodiny od samého začátku přidělil, jsem měla ode dne, kdy mě z venkovské nemocnice přivezli domů, navždycky

zajištěnou jednu výhodu: bezvýhradnou, bláznivou lásku své prababičky Stasie, o niž jsem se nemusela s nikým dělit. Patřila mně, jenom mně. Prababička mi věnovala lásku, kterou po desetiletí odpírala všem ostatním, kterou poskytovala pouze skrovně, zaobaleně, skrytě a takřka váhavě, a především ji neposkytovala vlastnímu synovi. Ale mně ji darovala, výbojně, hlasitě, téměř obsesivně, dětinsky, tak, že to překračovalo únosné hranice. Jako by po všechna ta léta čekala jenom na můj příchod, jako by si ji pro mě šetřila.

Den, kdy mě, hubenou, pomačkanou a ani trochu roztomilou, přivezli domů, byl dnem, kdy Anastasia, jak znělo celé její křestní jméno, opustila svůj zvukotěsný hrad a vyšla na denní světlo, aby pozdravila mou ošklivou maličkost. Už nebyla tak vlažná a odtažitá, jak měla celá léta ve zvyku, protože jakmile mě vzala do náruče a zavřela oči, něco se změnilo.

A když se z náměsíčného stavu probudila a konečně na svou pravnučku pohlédla, řekla: „Tohle dítě je jiné. Je výjimečné. Potřebuje hodně ochrany a hodně svobody."

A všichni se plácli dlaní do čela a zaúpěli. Bláznivá stařena se probrala k životu a nikdo pořádně nevěděl, zda je to dobré znamení, nebo katastrofa.

Zprvu mělo i mně být dopřáno, abych starší sestru zbožňovala.

V dřívějším životě se mě často ptali, jestli jsem trpěla její krásou, její oblíbeností, obdivem, jehož se jí ze všech stran dostávalo. Ale tak to nebylo. Navzdory všem potížím, které Darii a mě provázely od časů dětství a dospívání, třebaže jsme jedna druhou trápily, skoro mučily a jen velmi těžko jsme si odpouštěly chyby, se všechno dělo jenom proto, že jsme se milovaly až k zbláznění.

Ano, jako malá jsem pokaždé zmlkla, jakmile se Daria objevila v mé blízkosti, jakmile ji napadlo, že se dotkne mé hlavy nebo mě polechtá na nose. Nemohla jsem dělat nic jiného než ji zbožňovat, stejně jako všichni kolem. Možná bych se měla na tomto místě pokusit o vysvětlení Dariina krutého, samozřejmého kouzla zmínkou o tom, že měla zlaté vlasy. A myslím doopravdy zlaté. Nebo to možná bylo tím, že měla každé oko jinak barevné, neuvěřitelně jiné a neuvěřitelně fascinující, jedno křišťálově modré a druhé oříškově hnědé. Že měla okouzlující úsměv a na tak roztomilé dítě neobvykle hluboký, drsný hlas, jako uražený boubelatý chlapec. Ale tím by se všechno příliš zjednodušilo, to by nestačilo.

Třebaže dědeček Darii tolik miloval a mé narození vnímal jako jistou nestydatost, protože ohrožovalo Dariinu výlučnou moc, a třebaže já to od samého začátku cítila, přesto jsem vyhledávala a potřebovala Dariinu blízkost.

Byla jsem ošklivé dítě (to se pak člověk rychle naučí si krásu vybojovat).

Stasia, jak se Anastasii odjakživa říkalo, byla půvabná žena, sice ne tak výjimečně krásná jako její mladší sestra Christine, z níž se člověku točila hlava, ale v době mého narození se její krása proměnila v cosi surreálního, náměsíčného. Začala znovu objevovat balet, a tedy i mládnout.

Byly jsme opravdu báječný pár.

Ano, Stasia, vděčím jí za mnohé, i když v mém dětství rozhodně nastaly i chvíle, kdy bych ono probuzení nejraději zrušila. Kdy jsem její lásku vnímala jako prokletí a kdy jsem si často přávala, aby se mi jí nedostávalo jako prapodivného odškodnění za řadu jiných strádání.

Ale vezme-li se to kolem a kolem, naučila jsem se díky ní žít, tančit na laně, když se všechno kolem ocitlo v plamenech, na laně napnutém výš, než kam dosáhnou i ty nejvyšší stromy, výš než věže, neohrožená a vznášející se v oblacích — protože při pádu člověk prostě roztáhne paže a už letí. Díky ní jsem se naučila klít (dobře klít v časech, kdy se svět kolem tebe otřásá v základech, je velmi nedoceňovaná schopnost). Díky ní jsem se naučila hledat východiska v bezvýchodnosti, šplhat po zdech, když se hroutily mosty, a smát se *jako voják*. Především tehdy, když nebylo nic k smíchu.

Díky ní jsem ze sebe dokázala shodit leckterá prokletí jako šaty, které už jsou člověku na obtíž, díky ní jsem mohla prolomit prolhané glorioly. Za tohle všechno, a ještě za mnohem víc vděčím Stasii, u níž to celé vlastně začalo…

Z toho, co jsem od Stasie dostala do života, mě snad nejtrvaleji formoval příběh o koberci.

Jednoho deštivého rána, chodila jsem tehdy asi do druhé nebo do třetí třídy, jsem zůstala doma, v „Zeleném domě“, protože jsem byla nachlazená. Stasii jsem našla v podkroví, které nikdy nedostavěli. Byl tam nezajištěný balkon, široký jako terasa, ale bez zábradlí, kam jsme my děti měly zakázaný přístup, ale zdržovaly jsme se tam nejraději a dost často tajně. Nyní na něm stála Stasia a vyklepávala koberec prožraný od molů, s překrásným vzorem a v rubínových tónech. Nikdy předtím jsem ho neviděla.

„Zůstaň, kde jsi. Nechoď ke mně!“ přikázala mi, když mě uviděla.

„Co to děláš?“

„Rozhodla jsem se, že ten koberec nechám zrestaurovat.“

„Co je to zrestaurovat?“ zeptala jsem se a fascinovaně se zastavila.

„Nechám ze starého koberce udělat zase nový a pověsím ho. Patřil naší babičce a Christine ho zdědila. Nikdy se jí nelíbil, takže mi ho dala, jenže já ho nedokázala ocenit, dokud jsem sama nezestárla. Je to prastarý, velice cenný gobelín.“

„To ale přece nejde, udělat z něčeho starého něco nového?“

„Jistěže jde. To staré bude nové, tedy jiné, už to nebude takové jako kdysi, o to ani nejde. Je lepší a zajímavější, když se věci promění. Uděláme z něj nový koberec, pověsíme ho a uvidíme, co se stane.“

„Ale proč?“ vyzvídala jsem.

„Koberec znamená příběh. A v tom příběhu se skrývá bezpočet dalších příběhů. Pojď sem, opatrně, chyť se mě za ruku, ano, dobře, a teď se podívej, vidíš ty vzory?“

Upřela jsem pohled na pestré ornamenty na červené ploše.

„Tvoří je jednotlivá vlákna. A každé vlákno taky představuje příběh, rozumíš mi?“

Nábožně jsem přikývla, ačkoli jsem si nebyla jistá, jestli jsem ji pochopila.

„Ty jsi jedno vlákno, já jsem jedno vlákno, dohromady vytváříme malý ornament a společně se spoustou jiných vláken vzor. Každé vlákno je jiné, jsou různě tlustá nebo tenká a mají různé barvy. V jednotlivých vzorech je těžké se vyznat, ale když si je prohlížíš jako celek, vidíš plno fantastických věcí. Podívej se třeba sem. Není to nádhera? To zdobení, prostě úžasné! Připočti hustotu vláken a počet uzlů, a potom různou strukturu barev — to všechno tvoří texturu. Podle mě je to moc dobrý obraz. Poslední dobou o tom často a hodně přemýšlím. Koberce jsou utkané z naší historie. Proto je musíme chránit a pečovat o ně. Tenhle ležel léta někde zabalený molům napospas, teď musí ožít a vyprávět své příběhy. Jsem si jistá, že jsme do něj vetkané i my dvě, ačkoli jsme to nikdy netušily.“

A Stasia těžký koberec vší silou vyklepávala.

Nikdy jsem na tuto lekci nezapomněla.

Nevím, jestli mám Stasii na tomto místě poděkovat, protože mě svým sdělením více či méně odsoudila k tomu, že jsem propadla příběhům a po léta jako posedlá hledala příběhy *za* příběhy, jako nejrůznější vrstvy ve vzácném koberci.

Začnu tedy zde, utěšujíc sama sebe jako dítě, které se bojí a pevně k sobě tiskne milovanou hračku. Protože já se bojím. Nevím, jestli mohu dostát sama sobě tím, co se chci pokusit ti vyprávět, jestli mohu dostát tobě.

A bojím se těch příběhů. Příběhů, jež neustále probíhají paralelně, chaoticky; vystupují do popředí, schovávají se a navzájem si skáčou do řeči. Neboť se propojují a přerušují, obcházejí se, protínají se a vzájemně se špiclují, zrazují a klamou, zanechávají stopy, mažou je, a hlavně skrývají ještě tisíce a tisíce dalších příběhů.

Nevím, jestli jsem sama všemu porozuměla a rozpoznala souvislosti, ale musím v to doufat a musím také doufat, že v nejhorším případě, pokud se přetrhnou všechna lana, zbortí všechny mosty a já začnu padat, rozpřáhnu paže a přece jenom nějak poletím.

Začnu Stasií, abych se dostala k tobě, Brilko.

Vyprávěli mi, že se narodila za nejchladnější zimy probouzejícího se dvacátého století. Vyprávěli, že měla spoustu vlásků, prý by jí hned mohli plést copy. A s prvním výkřikem už vlastně tančila. Při pláči se usmívala, jako by plakala spíš pro klid dospělých, rodičů, porodních bab, venkovského doktora, ne proto, že by plakat musela.

A už svými prvními krůčky naznačila pas de deux. A milovala čokoládu, odjakživa. A dřív, než dokázala říci „táta“, žvatlala „madame Butterfly“. A už jako maličká objevila gramofon, a ještě než uměla pořádně číst a psát, vlastnila nejnovější gramodesky, zpívala k nim a tančila. A její favoritka byla Eleonora Duseová. A byla mrštnější a výmluvnější než obě její sestry. A nejveselejší a nejchytřejší z nich.

Ale podobné věci se zkrátka vyprávějí, když se na někoho vzpomíná.

Milovala prý knihy a umění, hlavně však životem tančila. A tančíc popletla hlavu nadporučíkovi bílé gardy, na novoročním plese u starosty, byl to její první ples, působila tenkrát drze a chlapecky, skoro provokativně, dalo by se říci. A copy, ty dlouhé copy si omotala kolem hlavy, svítily na jejím porcelánovém čele jako svatozář. Zářila prý tolik, že se do ní zamiloval. Nehynoucí láskou, pochopitelně, navždycky, pochopitelně.

A v pánském sedle uměla jezdit jako žádná jiná dívka, to na nadporučíka udělalo dojem. Hodně velký dojem. A zajímala se o modré punčochy a chtěla studovat tanec, v Paříži, u Ballets russes. To jí bylo sedmnáct, tehdy požádal o její ruku, pak přišla revoluce a hrozilo, že je od sebe odtrhne. Krátce před jeho odjezdem do Ruska dostala strach, zapomněla na Ballets

russes a modré punčochy a provdala se za něj. V malém kostele, za přítomnosti svých sester a kněze Seraphima. Svatební noc strávili v hostinci nedaleko stepi, kousek od jeskynního kláštera, jen oni dva, noc, jeskyně, kamení. Tak prý to bylo.

Správně by měla okamžitě otěhotnět, v podobných příbězích to tak obvykle chodí, ale v tomto ne.

Ještě předtím prý však znovu a znovu prosila otce, výrobce čokolády, aby ji pustil do Paříže, kde by si mohla osvojit krásné umění tance, a on pokaždé odpověděl, že se nesluší jezdit na koni v pánském sedle, a už vůbec se nesluší vulgárně se nakrucovat v cizím městě.

A tak místo do Paříže odjela do Petrogradu za manželem.

Teprve o hodně později, po mnoha omylech a dlouhém utrpení, se vrátila do své hřejivé vlasti.

Do vlasti, v níž jsem se o mnoho desetiletí později měla narodit i já, a ty také, Brilko. Tady prozatím končí legenda a začínají fakta. Dítě, starší z těch dvou, jež porodila, vyrostlo v muže a ten muž zplodil dceru. Z dcery vyrostla žena a porodila Darii a mě. A Darii ses narodila ty, Brilko. Ženy, nadporučíci, dcery a synové jsou mrtví a legenda, ty a já žijeme. A tak se musíme pokusit něco z toho udělat.

Kniha 1

Stasia

Mne obloha cizí nechránila,
cizí kraj mě v křídlech neukryl,
já po celou dobu jsem tam žila,
kde můj národ naneštěstí byl.
Achmatovová

Ozval se zvonek a žádná z jejích sester nešla otevřít. Kdosi znovu a znovu tahal za šňůru a ona dál nehnutě hleděla na zahradu. Pršelo od časného rána a ten déšť způsobil, že její náladu teď mohl vidět celý svět. Déšť, šedivá obloha, vlhká hlína ji odhalovaly a celému světu zpřístupňovaly její rány.

Otec se dosud nevrátil a macecha se vypravila nakoupit látky, v tatínkově novém, nádherném kočáře. Zavolala na sestry, nikdo se neozval. Pak pomalu vstala a donutila se sejít ze schodů a otevřít.

Před ní stál mladý muž v bílé uniformě. Ještě nikdy ho neviděla a poněkud podrážděně ustoupila od těžkých dubových dveří.

„Dobrý den, vy musíte být Anastasia? Dovolte, abych se představil. Simon Džaši, nadporučík bílé gardy a přítel vašeho otce. Máme smluvenou schůzku, mohu dál?“

Takže žádný obyčejný důstojník, ale poručík, dokonce nadporučík. Pouze mlčky přikývla a podala mu ruku. Byl vysoký a statný, měl štíhlé údy a kostnaté ruce, dosti chlupaté, což se k jeho elegantnímu zjevu nehodilo, bylo to, jako kdyby si skrze uniformu prorážela cestu příroda.

Sňal dokonale padnoucí čapku, jež jí připadala trochu směšná, a vešel dovnitř. Anastasia se v duchu divila, kde všichni vězí, celý dům vypadal jako po vymření, uvědomila si to teprve teď.

Z kuchyně voněla káva a koláč, ale nikdo tam nebyl, prošli tudy s hostem do salonu, dveře na zahradu byly dokořán. Do pokoje pršelo a bílé záclony se třepotaly ve vlhkém větru. Vrhla se ke dveřím a rychle je zavřela. Déšť pro ni znamenal ohrožení, při pohledu na něj se jí už zase chtělo plakat, v přítomnosti cizího muže něco nepředstavitelného.

Uvědomila si, že ji poznal a oslovil jménem, třebaže byly čtyři sestry. Přitom u nich ještě nebyl, což poznala podle jeho zvědavých pohledů kroužících kolem. Byla to past. Ano, past. Nyní pochopila, proč se dům tak náhle vyprázdnil. Takže to byl on. To o něj šlo. Byl hněvivým bohem, od něhož měla přijmout trest. Byl tvůrcem její budoucnosti. Byl řezníkem, byl katem. Zbledla a vypotácela se z místnosti.

„Je všechno v pořádku?“ volal za ní.

„Ach ano, ano. Jen rychle donesu kávu a koláč. Pijete přece kávu?“ křikla z kuchyně, opřela se o zeď a utírala si slzy do rukávů. Nic už nebude jako kdysi. Náhle to pochopila, náhle se jí dostalo ujištění, že dětství je pryč. Že najednou povede jiný život, že se všechno, veškeré její sny, přání, vize zredukují na tohoto člověka v bílé ruské uniformě, který je pravděpodobně podřízeným toho tlustého a nevzdělaného kutaiského guvernéra. Jaká hrůza!

Chtělo se jí zvracet, ale z kávové konvice se kouřilo a symetricky nakrájený čokoládový dort z tatínkovy cukrárny čekal, až ho předloží návštěvníkovi.

A tak se čokoládový dort stal první obětinou, již svému katovi nabídla. Aby ji pozřel. Stejně jako bude muset tomuto vykonavateli obětovat přísliby budoucnosti, jež jí život noc za nocí šeptal do ucha, a začne žít jeho život, v němž pro ni nebude místo, kde bude cizí, kde ji nikdy nepřijmou. Kousla se do rtu a potlačila bolest, kterou při tom pocítila.

Odnesla stříbrný tác s kouřící kávou a porcelánovým servisem do salonu. Muž seděl v tatínkově křesle, nohu přes nohu, a upíral pohled do zelenající se zahrady, utápějící se a zanikající v silném dešti, včetně drobných jarních květin, které vyrážely z hlíny, dychtící po životě a teple.

„Ach, to je znamenité. Váš otec je vskutku génius. A takový dobrý člověk. Tak zdrženlivý a pokorný. Takové muže dnes téměř nenajdete. Kdosi zasadí strom a hned o tom musí vědět celá obec. Nikdo už nekoná dobré skutky, rozhodně ne bez toho, aby to roztroubil do celého světa. Váš otec je jiný. Jsem velice hrdý, že se smím počítat mezi jeho známé. A vaše maman. Je okouzlující.“

„Je to moje macecha.“

„Ach.“

„Klidně si berte. Máme toho dost. O sladkosti u nás nikdy není nouze.“

„Ano, znám výtvory vašeho otce. Ty báječné mandlové dortíčky, a jak úžasná je jeho švestková pěna! Je to úplný sen.“

„A odkud tatínka znáte, jestli se smím zeptat?“

„Já… Jednou jsem mu prokázal službu, mohu-li to tak říci.“

„Před chvílí jste tvrdil, že když člověk vykoná něco záslužného, nemá o tom mluvit. Podle toho se pozná skutečný velikán, pokud jsem vás správně pochopila.“

„Vy jste mi ale puntičkářka.“

„Asi ano."

„Ten koláč je úžasný. Proč neochutnáte?"

„Jím ho každý den až dost, děkuji."

„Jenom jsem mu prokázal laskavost. Netvrdil jsem, že jsem vykonal dobrý skutek."

„Laskavost je ze své podstaty dobrá."

„To ovšem záleží na úhlu pohledu, nemyslíte? Každý člověk nahlíží na věci z vlastní perspektivy, kterou nemusí nutně sdílet s ostatními."

„Tak jsem to nemyslela. Ve vztahu k jistým věcem by měli být všichni lidé stejní. A také sdílet stejné mínění."

„A co je to za věci?"

„Třeba že slunce je nádherné a jaro dokáže divy, že moře je hluboké a voda měkká. Že hudba je magická, zahraje-li se dobře. Že bolest zubů je strašlivá záležitost a balet nejkrásnější věc na světě."

„Rozumím. Vy vášnivě ráda tančíte, viďte?"

„Ano, je to tak."

„A já se vám nezamlouvám, protože se domníváte, že tento váš postoj nesdílím?"

„Copak to mohu vědět?"

„Myslíte si to. Předpokládáte to."

„Nepředpokládám zhola nic."

„To vám nevěřím."

„Dobrá, přiznávám se: ano, myslím si, že řadu mých názorů nesdílíte, už jenom proto, že sloužíte v armádě a já armádě nejsem nakloněna. Co je na tom k smíchu?"

„Promiňte. Pobavila jste mě."

„Ach, to je hezké. Alespoň jeden z nás má dobrou náladu."

„Jezdíte na koni?"

„Cože?"

„Jestli jezdíte na koni."

„Nu ano, samozřejmě."

„V dámském sedle, předpokládám?"

„Dávám přednost pánskému."

„Výtečně! Odvážila byste se vyjet si se mnou zítra do stepi?"

„Zítra mám hodinu baletu."

„Počkám na vás."

„Já nevím."

„Máte snad strach?“

„Z čeho bych měla mít strach? Z vás rozhodně ne.“

„Jsme tedy domluveni?“

„Poslyšte, nevím, co vám o mně otec řekl. Ale určitě to není pravda. A nevím, co vám slíbil, ale ani to jistě nemohu dodržet. Budu ochotně riskovat váš a otcův hněv, ale nemám v úmyslu vám něco namlouvat. Nebudu vás milovat. Proč se už zase smějete?“

„Jste ještě lepší, než jak vás otec popsal.“

„Co vám slíbil?“

„Nic. Řekl pouze, že vás smím tu a tam navštívit.“

„Abych se za vás později provdala a musela skončit s tancem?“

„Abychom se poznali.“

„Jste mnohem starší. Nehodí se to.“

„Je mi dvacet osm.“

„Přesto jste mnohem starší. Jedenáct let je velký rozdíl.“

„Vypadám velmi mladě.“

„Vůbec se nevyznáte v baletu.“

„Viděl jsem vás tančit na soukromém koncertě u Mikeladzeových.“

„Skutečně?“

„Ano.“

„A?“

„Byla jste docela dobrá. “

„Docela dobrá? Byla jsem velmi dobrá.“

„Možná. Tvrdíte přece, že se v tom nevyznám.“

„Nu, každý laik má právo na svůj názor.“

„Ach, jak jste velkorysá.“

„Nemáte knírek.“

„A co to znamená?“

„Nepatří se to.“

„Podle poslední módy ano.“

„Já jsem konzervativní.“

„Ale nepůsobíte tak.“

„Neznáte mě.“

„Viděl jsem vás, když vám bylo čtrnáct, na houslovém koncertě bratrů Maximových. Seděli jsme vedle sebe a vy jste byla tak dojatá, že jste se rozplakala a pak jste si utírala slzy do rukávů. Nevytáhla jste hedvábný kapesníček, to se mi líbilo. A nakonec jste vyběhla ze sálu. O několik měsíců

později jsem vás zahlédl v cirkuse, který si tehdy postavil velký stan v kopcích. Jedla jste pečené jablko a olizovala si prsty. Nepoužila jste hedvábný kapesníček, jak se sluší a patří. A ještě později jsem vás viděl na novoročním bále u starosty, byl to váš první ples. Byla jste při svém prvním tanci okouzlující, jenomže váš partner byl nemotorný hlupák a neuměl vás vést. V jednom kuse vám šlapal po nohou a vy jste pokaždé protáhla obličej. Vyšla jste ven a cípem šatů si otřela z čela drobounké kapičky potu. Žádný hedvábný kapesníček. Pak jste si sedla na kamenné schodiště a zadívala se na nebe. V té chvíli jsem se rozhodl, že je načase, abych vás poznal."

„Ale proč bych měla chtít já poznat vás?"

„Protože ani já nikdy nepoužívám kapesník."

„Co má tohle znamenat?"

„Člověk, který musí mít mezi sebou a světem clonu, tedy předmět, třebaže z hedvábí, se bojí života. Bojí se věci prožívat, doopravdy je cítit. A já si myslím, že život je příliš krátký a příliš nádherný, než abychom se na něj doopravdy nedívali, pořádně se ho nechopili, doopravdy ho nežili."

„Chcete tím říci, že si jsme podobní?"

„Ne, chci pouze říci, že máme podobný pohled na život."

„Přesto se za vás nikdy neprovdám a neodstěhuji se s vámi do Moskvy."

„Já přece vůbec nejsem v Moskvě. Jsem tady."

„Sloužíte Rusům. Nemám Rusy ráda. Říká se, že brzy dojde ke vzpourám. V Rusku prý vládne neklid. Povídá se o tom. A kromě toho, i tatínek jel do Ruska a přivezl si odtamtud ženu, když se podruhé oženil. Vím, jak to na světě chodí."

„A jak to na světě chodí?"

„Nu, pro nás dámy to není zrovna výhodné."

„Takže opravdická modrá punčocha."

„Co má být zase tohle?"

„V Evropě existují ženy, které jsou přesvědčené, že jsou si s muži rovny. A za tato práva bojují. Říká se jim modré punčochy."

„Jestli bojují, mají pravdu. Ale to označení je podle mě vysloveně hloupé."

„Je-li tomu tak, můžeme podniknout pořádnou vyjížďku do stepi. A uvidíme, jak si jsou ženy a muži rovni."

„Já si nemyslím, že jsou si rovni. Domnívám se, že ženy jsou lepší."

„Tím lépe. Tak tedy zítra."

„Počkejte… Vždyť vůbec nevíte, kam chodím na hodiny baletu."

„Však já už vás najdu. A pozdravujte otce. Nemusíte mě vyprovázet. Skutečně emancipovaná dáma by měla vždycky zůstat sedět."

„Jaká dáma?"

„Taková, co bojuje za svá práva."

Lehkými, rychlými kroky a s potutelným úsměvem na rtech odešel. Stasia seděla jako zkamenělá a nedokázala uvěřit tomu, co se právě stalo. Vlastního kata nesmí mít člověk rád, nesmí s ním flirtovat. Nesmí mu nabízet víc obětin, než je třeba. Nesmí se s ním vypravit na vyjížďku v pánském sedle. A pak se rozesmála. Déšť ustal a ze země prýštily květiny. Všude se zase objevoval život, včetně mnoha sladkých příslibů. Stasia otevřela dveře na zahradu a vyběhla ven. Země byla mokrá a chodidla jí uvázla v blátě. Ale to jí nezabránilo zatančit v rozbředlé hlíně pas de deux.

Setkali se a vyjeli si do stepi, oba v pánském sedle. Jistě při tom vypadala neuvěřitelně půvabně a sebejistě. Učila se jezdit odmalička, nejraději měla temperamentní kabardinské koně a prohánělа se bez sedla. Ráda se zdržovala v holé stepní krajině. Staré jeskynní město znala jako své boty. I když se tam lidé neustále ztráceli, v onom tajuplném labyrintu tvořeném tajemnými schodišti, navzájem propojenými prostory a skrýšemi, Stasia pokaždé našla cestu zpátky. Cestu z jeskynního města, které před staletími vytesali do obrovité hory na příkaz mocné královny této země a z něhož se mezitím stala opuštěná krajina, kde se ozýval zpěv přízraků. Ano, když člověk dost pevně zavřel oči a umlčel v hlavě vlastní myšlenky. A na nadporučíka určitě ještě více zapůsobily její dovednosti. Určitě si povídali o všem možném a Stasia ho často vyzývala, aby spolu závodili.

Začali se domlouvat na vyjížďkách každý den. Stasia byla z jejich společných hodin ve stepi brzy tak nadšená, že některé dny dokonce zapomínala na tanec.

Naše sedmnáctiletá Stasia se pochopitelně musela zamilovat. Bílý nadporučík se těšil její důvěře, jež rostla den za dnem, od vyjížďky k vyjížďce. A byl pevně přesvědčený, že se k sobě hodí, že přesně takovou svéhlavou ženu potřebuje, a jeho pevné přesvědčení muselo Stasii nevyhnutelně imponovat.

Simon Džaši rovněž uctíval rodinu majitele čokoládovny a otec jeho zbožňované tyto sympatie opětoval. Anastasia neměla při volbě svého nastávajícího narazit na odpor, jako tomu bylo v případě její druhé nejstarší sestry, která, kdykoli se zakoukala do nějakého muže, mohla počítat s ot-

covou nelibostí. Bílý nadporučík se naproti tomu zdál být otcovou první volbou.

A protože doba byla chaotická a člověk nevěděl, jak se karta obrátí, bylo třeba jednat rychle. I v milostných záležitostech.

Bílý nadporučík skutečně navštěvoval kadetku v Petěrburgu, když Petěrburg se svými krásnými plesy a nasládlým francouzským přízvukem ještě existoval, a krátce bojoval v rusko-japonské válce, kde byl zraněn, jmenován nadporučíkem a poslán zpátky do vlasti. Toto zranění ho zachránilo před nasazením v první světové válce. Po uzdravení ho v jeho ospalém domovském městečku přidělili ke státní správě, kde vyhodnocoval válečnou korespondenci.

Simon nikterak nespěchal se žádostí o přeložení. Politická situace byla nepřehledná a on nebyl dost rozhodný, v životě dosud nezakotvil v žádné ideologii, která by určila jeho další cestu.

V oněch dobách existoval bezpočet ideologií a politických seskupení, den co den rašily jako houby po dešti, v podkrovních pokojících, hospodských sklepích a tmavých bytech v zadních traktech, a všechny se domnívaly, že právě ony objevily řešení veškerých problémů nebo že nejpřesněji vědí, jak porobenému ruskému lidu zajistit růžovou budoucnost.

Simon pocházel z dobře situované měšťanské rodiny. Jeho otec, uznávaný lékař, poskytl jedinému synovi dobré vzdělání. Odmalička ho formovaly liberálně-demokratické myšlenky, ve vojenských kruzích kadetky navázal kontakt s liberály a zúčastnil se několika shromáždění. Avšak zároveň si uvědomoval, že liberálové jsou zřejmě příliš slabí a málo cílevědomí, než aby — kdyby na to přišlo — odolali skutečnému ohrožení, jímž byl socialismus. A Simon si uvědomoval i to, že socialisté vystupují stále hlasitěji, stále vyzývavěji a neohroženěji.

Mezi lidmi kolovaly všelijaké konspirační teorie a legendy o velitelích, jejichž většina už byla zatčena nebo zmizela do ciziny.

Simon se socialisty příliš nesympatizoval, pro jeho měšťanské uši byli příliš hrubí, příliš málo rafinovaní, příliš hlasití, ale zároveň se nakonec nechtěl ocitnout na špatné straně. Musel jednat. Musel se rozhodnout, ale dosud ještě příliš váhal, události byly dosud pramálo transparentní, příliš mnoho věcí se ještě zdálo možných.

Už na frontě se dostal do styku s některými idejemi, a když ho po zranění poslali zpátky do vlasti, založil kroužek ke „studiu filozofických spisů

starých Řeků", aby spolu s dalšími zmatenými a hledajícími nalezl poznání, které by ho dovedlo dál. Simon Džaši si nepřipadal ani jako reformátor, ani jako revolucionář. Coby voják oddaný vrchnosti poslušně sloužil armádě, uznával její jasnou hierarchii, disciplínu a rozdělení úkolů. Miloval jasné struktury, jasně uspořádané poměry, kde každý přesně znal své místo. Simon byl racionální člověk. Byl galantní, poddajný, povahou spíše mrzutý a zamyšlený, nebyl to muž horoucích idejí a činů. Neměl ani nic proti carovi, možná trochu soucítil se sedláky, jak se tehdy na vrchnost slušelo.

Avšak jedna podivuhodná vlastnost Simona Džašiho mohla výrobce čokolády obzvláště zaujmout, aby ho považoval za dobrou partii pro svou dceru: Simon byl sentimentální současník a veliký příznivec všeho minulého. Miloval Puškinovo Rusko, snil o velkých napoleonských bálech, opravdově se dojímal u *Labutího jezera*. V očích mého prapradědečka tak jeho srdce přece jen hořelo pro všechno, co souviselo s králem poslaným od Boha, tedy s carem a jasně strukturovaným světem.

Třebaže to u tak mladého muže mohlo působit podivně a zvláštně, prapradědečkovu světonázoru to naprosto vyhovovalo. Simonovo srdce patřilo starému Rusku, evropské elitě, krásnému a honosnému životu *starých dobrých časů* — nebo spíše tomu, co si pod tím představoval.

Dodržovat tradice znamenalo pro mého prapradědečka žít hodnotami elity, být skromný a vybavený dokonalými způsoby, přitom nebýt příliš požitkářský ani puritánský. A přesně vědět, jaká společenská vrstva byla stvořena pro jaké účely a který člověk má ve společnosti zaujmout které místo. Prapradědeček totiž pocházel ze zchudlé gruzínské nižší šlechty, vyučil se cukrářem v nóbl lázeňském hotelu na Krymu, z učně brzy povýšil na vedoucího chocolaterie a svým uměním si získal mnoho stálých zákazníků z řad bohaté aristokracie, jejichž přízni se těšil a jejichž podpoře také vděčil za to, že se nakonec na dva roky dostal do Budapešti k mistru chocolatierovi, předtím pracujícímu pro vídeňský dvůr.

Prapradědeček sbíral zkušenosti po celé Evropě, navštěvoval excelentní západní cukrárny, a přesto se, v rozporu s očekáváními svého nadřízeného, rozhodl vrátit do vlasti, aby si tam založil vlastní podnik.

Vyvinul — a já bohužel nemám zaručené informace o tom, kde přesně na složení své nedostižné čokolády přišel — tajnou magickou recepturu: nosil v kapse recept, který měl revolučním způsobem změnit chuť tohoto horkého nápoje.

Onen recept, nebo lépe řečeno horkou čokoládu, jež byla jeho konečným produktem, bych ti na tomto místě měla představit jako jednu z hlavních postav našeho příběhu, Brilko.

Jednotlivé ingredience bohužel prozradit nemohu (za žádných okolností, v absolutně žádném případě, nikdy, nikdy, nikdy), a musím tedy najít slova, jimiž bude možné popsat nepopsatelné. Bohužel mi ani není známo, zda prapradědeček onu recepturu odvodil z nějaké jiné, nebo zda ji vymyslel sám, střežil ji jako válečné tajemství. Jedno je ale jisté: při návratu do vlasti měl už záruku pozdějšího úspěchu v kapse (o vedlejších účincích jeho kouzelné čokolády se v té době ještě nic nevědělo).

Původně šlo o recept na jednoduchou horkou čokoládu vídeňského typu. Tedy nikoli na bázi kakaa, nýbrž čokolády. Nejdříve se vyrobila čokoláda, pak se rozpustila a smíchala s dalšími přísadami.

Něco ve složení a přípravě však činilo jeho čokoládu zcela mimořádnou, jedinečnou, neodolatelnou, ohromující. Už její vůně byla tak lákavá a tak intenzivní, že člověk neměl na výběr a musel spěchat tam, odkud se linula.

Čokoláda byla vazká a hustá, černá jako noc před silnou bouří a konzumovala se v malých porcích, horká, avšak nikoli příliš horká, v malých šálcích a — v ideálním případě — stříbrnou lžičkou.

Chuť se nedala s ničím srovnat, ten požitek se podobal duchovní extázi, nadpozemské zkušenosti. Člověk s tou sladkou hmotou splynul, stal se součástí onoho lahodného objevu, zapomněl na okolní svět a zakoušel jedinečný pocit štěstí. Jakmile jste se napili, rázem bylo všechno, jak má být.

Bylo to přesně na přelomu století, když se s tajnou recepturou v kapse vrátil z Budapešti do vlasti. Prapradědeček byl hrdý na to, čeho dosáhl, a domníval se, že pařížskou a vídeňskou galantnost a vybranost lze přenést i do gruzínské provincie a ovlivnit a změnit vkus místních lidí.

Po návratu se oženil s žákyní klášterní školy svaté Matky Boží, zbožnou a mlčenlivou ženou jménem Ketevan, jež měla, dalo by se říci, sklony k trudnomyslnosti. O carské říši si nemyslela nic dobrého, gruzínskou anexi Ruskem vnímala jako nejfatálnější chybu celých gruzínských dějin a po celý život odmítala mluvit rusky. Zamiloval se do ní, nebylo to domluvené manželství, ale bohužel ani šťastné. Ona vyznávala jiné hodnoty, v Rusku viděla zdroj všeho zla, zatímco prapradědeček v něm spatřoval pro Gruzii šanci a domníval se, že teprve Rusové umožnili Kavkazu přístup ke světové kultuře a bojovali s negramotností u prostého lidu a s lačností drobné šlechty. Uznával cara a užíval si všech privilegií, jichž se mu díky

kolaborantskému životnímu stylu dostávalo. Jeho žena však nikdy nepřestala tvrdit, že Gruzie není víc než kolonie a že slovanská kultura znamená zánik té kavkazské.

„My sami jsme našeho velkého souseda zavolali, pozvali ho k nám," pokoušel se prapradědeček v prvních měsících manželství svou ženu přesvědčit.

„Pozvali jsme je, aby nám pomohli, ne aby nás obsadili," opáčila Ketevan. „Náš král byl unavený ze všech těch okupací a tažení našich muslimských sousedů, už neviděl jiné východisko a prostě zvolil podle svého názoru menší zlo, když cara požádal, aby podepsal smlouvu o ochraně. Smlouvu o ochraně s důrazem na slovo ochrana, pokud ti to smím připomenout."

„Ano, lásko, ale fakticky to přece znamenalo, že od té chvíle budeme podřízeni veliké carské říši, král to věděl, když sem Rusy pozval."

„Jistě, drahý, těžko ovšem mohl vědět, že naši severní sousedé nebudou jeho pozvání využívat pár let, ale pár století."

Ketevan se nehodlala vzdát.

„Myslím, lásko, že není správné neustále vyvolávat obraz Davida a Goliáše a vnímat ho jako podobenství o naší zemi, myslím si, že pokud ho přijímáme, všechno si příliš zjednodušujeme. Až příliš mnoho Gruzínců z toho totiž mělo prospěch, Ketevan, to přece musíš uznat?!"

„V téhle zemi se vždycky předstírá přizpůsobení a v jádru toho přizpůsobení pokaždé najdeš touhu po tom nejvlastnějším. Já mluvím o opravdové Gruzii, nikoli o zrádcích," odvětila Ketevan a vrhla na muže pohrdavý pohled.

Ketevan se do prapradědečkových záležitostí téměř nepletla, byla dobrá hospodyně, i ve společnosti se uměla prezentovat, porodila mu dvě dcery, avšak vzájemná láska a náklonnost u manželů nejpozději po narození druhé dcery vyhasla.

Ketevan se oddala zbožnosti, modlila se a udržovala dobré vztahy s církví a kněžími, zatímco její muž otevřel svůj podnik *Chocolaterie*, jemuž všichni říkali „čokoládovna" a prapradědečkovi už jen „čokoládový továrník". Obchody kvetly, obrat rok za rokem stoupal a pověst čokoládového továrníka se upevňovala.

Byl zklamaný, že žena jeho úspěch neoceňuje, finanční a společenská privilegia nijak nevyužívá a vzrůstajícího blahobytu si podle všeho vůbec nevšímá. Sliboval si od ní podporu a pomoc, tak jako se mu jí dostávalo od

ostatních. Pět let po návratu vedl ve městě vyhlášenou cukrárnu a plánoval pobočky po celé zemi, později, když byl na vrcholu úspěchu, doufal, že bude moci dodávat ty nejlepší čokoládové výrobky celé carské říši.

Vyráběly se u něj božské dorty a koláče všeho druhu. Lanýžová čokoláda, hořká čokoláda, mléčná čokoláda s meruňkovým želé, čokolády s oříšky a rozinkami, ale i exotické záležitosti jako čokoládový *tarte* s černým pepřem, bonbony s třešňovým likérem v polevě z mátové čokolády, čokoládové sušenky s krémovou fíkovou náplní či nugátová čokoláda s melounovým želé. *Chocolaterii* se podařilo propojit v sobě francouzskou patisserii a rakouskou pekařskou tradici s východoevropskou opulentností.

Každý den v šest hodin ráno chodil do cukrárny a přimíchával do obrovských čokoládových směsí, jež zaměstnanci připravili pro jednotlivé druhy jeho sortimentu, svou vlastní směs přísad, čímž teprve vznikla specifická chuť. Nikdo ten vzorec nedokázal rozluštit, a právě to dělalo jeho zboží tak neodolatelným.

Dosud přidával svou speciální směs do všech čokoládových výrobků pouze v minimálním množství, svým způsobem jen jako závěrečné podtržení chuti, avšak největší kouzlo měla rozvinout v horké čokoládě.

Veliký úspěch jeho magické receptury ho posílil a sváděl k ambiciózním plánům na expanzi, a tak si naplánoval, že třešničku na dortu svých výtvorů — horkou čokoládu — vykouzlí teprve na samém vrcholu svého úspěchu a slávy, a to v Tbilisi, Moskvě nebo Petěrburgu, aby hosty všechny do jednoho uvedl do stavu podobného mdlobám.

Navzdory úspěchu — nebo právě proto — si čokoládový továrník v naději na dědice přísahal, že svou recepturu ponechá v rodině a zprvu ji bude držet v tajnosti.

Podle Stasie toto rozhodnutí zachránilo naši rodinu, ne-li dokonce celou zemi, před definitivní zkázou.

Kromě svého podnikání se prapradědeček coby všemi ctěný občan účastnil společenského a kulturního života ve městě, pohyboval se ve vysokých kruzích místní politiky, byl zakladatelem jediného pánského klubu ve městě (zcela podle evropských zvyklostí), ujal se záštity nad několika literárními, divadelními a filozofickými kroužky, seděl v představenstvu „Společnosti pro tradici a čest“ a kromě toho všeho ještě patřil k nejbohatším občanům městečka, z něhož chtěl učinit „kavkazské Nice“, když už bylo Tbilisi považováno za kavkazskou Paříž.

Jeho žena se o tyto světské záležitosti příliš nestarala, raději se zabývala studiem bible a přísnou výchovou obou dcer. K účasti na nějaké společenské události ji bylo pokaždé třeba přemlouvat a nijak zvlášť nestála ani o cestování, což se čokoládovému továrníkovi ani trochu nelíbilo. Dráždila ho i její přehnaná religiozita. Cítil, že v jejím důsledku ztratil přístup ke svým dětem, z nichž pod přísnou kontrolou ze strany matky a věřící guvernantky rovněž vyrůstaly zbožné, nesmělé a ani trochu evropské dívky.

Zdálo se, že boj na ženské frontě ve vlastním domě s drastickými důsledky prohrává.

Nutně potřeboval syna! Ženská převaha mu doma začala připadat jako příliš velké ohrožení. Potřeboval dědice, muže, jenž by spolu s ním sváděl boj proti opačnému pohlaví a stál mu po boku. Protože však manželé už dávno nesdíleli lože, věděl, že ho to bude stát hodně přemlouvání a hodně času. Navíc měla Ketevan velmi těžké porody a netěšila se nikterak pevnému zdraví, nebude snadné ji přesvědčit, aby souhlasila s dalším těhotenstvím.

Třebaže své ženě několikrát vysvětlil, že se jedná výlučně o záležitost dědictví, že coby čokoládový továrník koneckonců potřebuje mužského dědice, neudělalo to na ni žádný dojem a utěšovala ho tím, že dcery se přece provdají a že obchodně zdatný zeť je rovněž dobrým řešením problému.

Chtěl-li tedy následovníka, musel se uchýlit k jiným prostředkům. Rozhodl se, že ženě uvaří to nejlepší, co kdy vymyslel, horkou čokoládu, protože čím koncentrovanější byla dávka přísad, tím silnější byl účinek receptury.

V přítomnosti smyčcového kvartetu, který v čokoládovně po zavírací době hrál jen a pouze pro ni, za světla svíček a obklopen omamnou vůní svého vlastního výtvoru před ni postavil nejkrásnější porcelánový šálek, jaký ve svém podniku dokázal najít, a nechal ji vychutnávat si čokoládu po lžičkách, přičemž na ni hovořil jazyky andělskými a přesvědčoval ji, jak nesmírně je pro něj mužský pokračovatel důležitý.

Tak jako se to mělo přihodit i mnohým po ní, i v Ketevan se probudila nezkrotná lačnost, chtěla víc a v následujících dnech škemrala, aby jí manžel uvařil další horkou čokoládu. A tak mohl prapradědeček konečně vyrukovat s ultimátem ve svůj prospěch: bude-li souhlasit s dalším těhotenstvím, bude jí on v průběhu nadcházejících devíti měsíců den co den připravovat horkou čokoládu. Ketevanin odpor byl zlomen. Touha po nejlahodnější

chuti na světě jí nedávala jinou možnost než manželovu nabídku přijmout a zdráhavě svolit.

A tak se stalo, že o devět měsíců později opět ležela ve své ložnici v porodních bolestech a starali se o ni domácí lékař a dvě porodní báby. Trvalo několik hodin, než z ní vytáhli zdravé, dobře stavěné děvčátko (matka si pouze zklamaně povzdechla). Myslela si, že vše dobře přestála, když vtom lékař ustaraně zvolal, že porod ještě pokračuje. Na cestě prý je ještě jedno. Po dalším tlačení a křiku se na světle božím nakonec objevila druhá holčička.

Avšak druhé dítě ne a ne začít křičet. Lékař shledal, že s plícemi není něco v pořádku, dítě zmodralo, nemohlo dýchat a on ho prudce poplácával po zádech. Několik minut po narození nezbylo než konstatovat u druhorozené smrt (holčičky byly jednovaječná dvojčata).

Ta první ovšem, již pokřtili Anastasia, se zdála být zdravá a čilá a zplna hrdla se dožadovala mateřského mléka.

Brzy nato Ketevan zemřela na zápal plic, jímž onemocněla v šestinedělí; rychle, bez velkého trápení, poté co Anastasii naposledy nakojila.

Tyto tragédie byly první v prapradědečkově životě a následovaly tak rychle po sobě, byly tak definitivní a monumentální, že na celé měsíce přenechal veškeré obchodní záležitosti svému prvnímu sekretáři a nedokázal vyjít z domu. Pouze ráno se pomalým krokem dovlekl do cukrárny, aby připravil svou směs, jež patřila do každé čokoládové hmoty.

Třebaže v posledních letech nebyla láska k jeho ženě už tak čerstvá a zářivá jako na počátku manželství, vždy zůstala důležitou součástí jeho života; bylo těžké ztratit matku svých dětí a on nevěděl, co si teď, sám se třemi děvčaty, počne.

V té době ho začala obestírat podivná myšlenka. Nemohl se zbavit pocitu, že je za manželčinu smrt zodpovědný. Kdyby ji nedonutil k dalšímu těhotenství, byla by možná naživu a on by zůstal ušetřen i tragédie dětské smrti.

Nemá to náhodou něco společného s jeho omamným výtvorem? Nezpůsobila neštěstí čokoláda, kterou jí po všechny ty měsíce s nadšením připravoval? Možná je příliš lahodná, než aby ji člověk mohl konzumovat, aniž by za to zaplatil vyšší cenu? Přinášela snad lidem, kteří ji ochutnali, tolik štěstí a blaženého zapomnění, že se za to realita musela tím

nespoutaněji pomstít? Co když na čokoládě dokonce spočívá kletba? Je možné, že objevil něco, co je pro lidi až příliš *dobré*? Co když úmysl nabízet horkou čokoládu k prodeji až na samém vrcholu úspěchu vůbec nebyl kalkul, jak se původně domníval, nýbrž předtucha, která ho přiměla přidávat směs do zboží pouze v malém množství?

Zároveň ho přepadaly pochybnosti, připadalo mu dětinské věřit něčemu natolik iracionálnímu. Nebyl nábožensky založený, pochyboval dokonce i o církvi, nemluvě o pověrčivosti, již považoval za náboženství chudých.

Aby zase přišel k rozumu, rozhodl se, že to nejcennější, co má, odkáže Anastasii: měla po něm zdědit recept na horkou čokoládu. A přísahal si, že jí ho přenechá, až se bude vdávat, coby nejcennější věno, jež je schopen dát.

Výrobce čokolády se postupně začal vzpamatovávat ze svého ochromení a najal selku, která byla sama čerstvě po porodu a Anastasii kojila. Posléze vyhodil přísnou, zbožnou guvernantku a našel mladou chůvu, jež se děvčat ujala s vřelostí a trpělivostí.

Nejstarší dceři, Lidě, bylo už šest let a matčina smrt ji zřejmě zasáhla nejsilněji. Lida byla odjakživa jejím miláčkem a matka se jí vždycky snažila ve všem vyhovět. A tak byla Lida přehnaně nesmělá, mlčenlivá a nábožensky založená, jako by ani nebyla dítětem, nýbrž již hotovou ženou. Otec se jí dokonce trochu bál, jejího přísného pohledu, její působivé morálky, její zádumčivosti.

Druhá dcera, pětiletá Meri, sice dosud neprojevila žádné charakteristické povahové rysy, často však postonávala a byla ustavičně nespokojená, s čímž otec nedokázal nic udělat.

Oběma chyběla matka a otec jim byl cizí. Vždyť až do matčiny smrti trávil čas buď v práci, nebo se věnoval společenským povinnostem, kouřil dýmku, byl hlučný, rád popíjel s přáteli ve své pracovně koňak a mluvil o věcech, které děvčata nezajímaly.

Avšak nejmladší, Anastasii, jíž záhy všichni začali říkat jenom Stasia, nic z toho všeho dosud neovlivnilo. Ve svém věku si ještě neuvědomovala ztrátu matky, vůbec se na ni nepamatovala; navzdory komplikovaným okolnostem provázejícím její narození byla veselé dítě s ohromující záplavou vlásků, už jako miminku jí mohli plést copánky — to už jsem říkala — a brzy se projevila její dominantní povaha.

Čokoládový továrník si předsevzal, že v jejím případě udělá všechno správně a nedopustí, aby se mu odcizila jako její sestry a vyrůstala mimo jeho životní filozofii.

Když uplynul první a nejtísnivější rok truchlení pro paní domu a matku, sebral výrobce čokolády odvahu a rozhodl se, že s rodinou začne znovu.

A tak můj prapradědeček po čtyři následující léta velice usiloval o náklonnost svých dcer. Hýčkal je a zasvěcoval je do nejhezčích stránek života, jež jim matka odpírala: směly mlsat a zůstávat dlouho vzhůru, směly chodit na bazar a do kočovného cirkusu, směly si hrát s dcerkami sedláků, směly se zamazat a divoce řádit po domě a sníst čokolády, kolik chtěly, směly si psát úkoly, teprve když si dosyta vyhrály, a směly si přát, aby jim z obchodních cest vozil krásné šaty a hračky.

V těch letech vládla v domě čokoládového továrníka bezstarostná atmosféra volnosti a zdálo se, že nikomu nevadí ani spousta drobných nedostatků, jež se v kdysi dokonale naleštěném domě objevily, naopak: domácnost díky nim působila útulněji.

Stasia na rané dětství a na „vládu děvčat" vždycky vzpomínala s velkou radostí.

Vše se mělo rázem změnit, když si otec jednoho dne z obchodní cesty do Kyjeva přivezl vysokou ženu s poněkud chladným, avšak velice působivým slovanským zevnějškem, která neuměla ani slovo gruzínsky, a představil ji dětem jako svou novou ženu. Dům bez ženy není žádný dům, prohlásil, a on už nechce dál kráčet životem sám. Nehodlá dívkám nahradit jejich matku, vroucně je však prosí, aby Larisu nebo též Laru Michajlovnu přijaly jako nového člena rodiny s úctou a otevřeným srdcem.

Avšak Lara Michajlovna, jež pocházela z moskevské šlechty a byla vdovou po kyjevském obchodníkovi se sklonem k pití, se ukázala být někým, koho nelze přijmout tak snadno. Byla to panovačná žena zvyklá na nadbíhání a komplimenty, měla ráda luxus a přestěhování do gruzínské provincie vnímala jako něco nedůstojného. Zdálo se, že otci na rozdíl od dívek její komplikovaná povaha nevadí. Buď nového manžela v noci oblažovala neuvěřitelnými talenty, kvůli nimž stálo za to zapomenout, jak perné jsou dny po jejím boku, nebo disponovala jinými duševními vlastnostmi, o kterých věděl pouze její muž. Jinak se totiž nedalo vysvětlit, že výrobce čokolády zahrnoval novomanželku cennými dary, vše podřizoval jejím přáním a vůli a nechal ji, aby s ním zacházela jako s nevolníkem.

Veselou, uvolněnou náladu posledních let vystřídalo tísnivé hierarchické uspořádání, v němž Lara udávala tón.

Dívky shledala nevychovanými a okamžitě začala s jejich převýchovou. Nejprve poslala obě starší, Lidu a Meri, do přísné dívčí školy pro dcery z vyšší společnosti, pak angažovala učitelku klavíru, jež s nimi každé dva dny neúnavně cvičila, následoval soukromý učitel, který měl zapracovat na jejich ruštině, neboť jejich přízvuk byl podle Lařina názoru příšerný.

Ona sama si ovšem vychutnávala výhody plynoucí ze života po boku svého chotě a z jeho postavení. Jezdila do lázní, pořádala slavnostní večeře, navštěvovala bály, objednávala si látky z Francie, nechávala si šít klobouky, najala dvě nové služebné, nakupovala šperky a čínské porcelánové vázy, které měla ve zvláštní oblibě.

I prapradědeček rozkvetl, zdálo se, že Lara je žena, jakou si přál mít po boku odjakživa. Ochotně přitom přehlížel, že se jeho děti čím dál tím méně smějí, jsou stále zamlklejší, a jakmile se k nim Lara otočí zády, vyplazují na ni jazyk. Lara totiž byla více než společenská, uměla využít finančních výhod, milovala pozornost, cestování, šperky, klepy, do kostela chodila jen o Velikonocích a o Vánocích a věděla, jak udělat dojem, především na mužské pohlaví.

Dva roky po svatbě se narodila Christine, benjamínek. Byla o sedm let mladší než Stasia.

Výrobce čokolády ještě pořád toužil po synovi a nevzdával se naděje na následovníka. Ale ani on, ani Lara nebyli nejmladší a další těhotenství se už nezdařilo. A tak — po nějakých těch léčebných kúrách a snahách — zůstala Christine posledním prapradědečkovým pokusem zplodit mužského dědice.

Christine bylo souzeno stát se klasickým mazánkem: zhýčkaným, rozmazleným a arogantním. Matka ji s naprostou samozřejmostí prohlásila za jedinou princeznu v domě a otec ji zkrátka zbožňoval. Je třeba přiznat, že Christine byla téměř nadpozemsky krásné dítě. Každý, kdo rodinu navštívil, nemohl — k hrdosti rodičů — přestat mluvit o její kráse. Ta tvář madony, ten půvab, ty dokonalé rysy, ty křehké údy!

Děvčátko skutečně ztělesňovalo ideál slovansko-kavkazské spolupráce. Christine navíc odmalička uměla svou privilegovanost využít a velmi obratně získávala, co chtěla. Starším dívkám se tím život zrovna nezjednodušil.

Možná právě tyto změny v rodném domě způsobily, že si Stasia vyvinula cosi jako protestního ducha. Na rozdíl od mlčenlivé Lidy, koketující

s klášterem, a poněkud povrchní a neposedné Meri totiž velmi brzy postřehla, že se v této rodině musí prosadit, jinak by nejspíš zůstala nepovšimnuta ve stínu batolete, s nímž měla jenom náhodou společného otce.

A tak se záhy naučila vyjádřit svůj názor, soustředit se na vlastní přání a sny a dělat věci, které by Lara, a tudíž ani Christine nikdy neudělaly, třeba jezdit na kabardinském koni v pánském sedle, zajímat se o ženská práva, nenosit šperky, nestarat se příliš o luxus, a především chodit na hodiny baletu, snít o baletní kariéře a plánovat odjezd do Paříže.

Čas rychle plynul a politická atmosféra v celé carské říši byla den ode dne napjatější. Výrobce čokolády si začínal dělat obavy o svou budoucnost i o budoucnost svých dětí, protože komunisté, jimiž se to kolem v posledních osmi letech podle všeho jenom hemžilo, nic dobrého neslibovali. A jako všichni představitelé gruzínské elity se prapradědeček bál proletariátu, jemuž sice ochotně poskytoval almužny, ovšem i nadále si ho chtěl držet co nejdále od těla.

Prapradědeček nevěřil v socialisty, nevěřil v revoluci ani v radikální reformy, a třebaže zprávy z Ruska sledoval ustaraně, vždycky prý tvrdil, že v jeho zemi se bolševici nikdy neprosadí (první zárodek „Třetí skupiny" tehdy už v gruzínském hlavním městě fungoval na plné obrátky a necelý rok po Říjnové revoluci měl vyhlásit gruzínskou nezávislost).

Vyvážená směsice *starých dobrých hodnot*, touhy po stabilitě a úsilí o přiměřenou liberálnost, již pozoroval u Simona Džašiho, představovala pro prapradědečka jistou záruku, že jeho podnikání přetrvá. Navíc byl Simon voják, a kdyby došlo na nejhorší, bude užitečný i pro rudé a dokáže zajistit budoucnost své rodiny. Když už výrobce čokolády neměl mužského dědice, přál si po svém boku nějakého muže, neboť budoucnost se právě chystala zaklepat na dveře a nikdo netušil, jak bude vypadat.

Jeho nejstarší jistě nikdy nenajde manžela, vždyť je tak mlčenlivá, zbožná a plane nadšením pro církev. Pomalu se smiřoval s tím, že Lidu přenechá milému Pánubohu, jehož měla zřejmě ze všech bytostí mužského pohlaví nejraději — má-li Bůh vůbec pohlaví, přemítal výrobce čokolády za některých večerů, když se v pracovně u sklenky dobrého koňaku zabýval svými myšlenkami a obavami.

Ani druhá nejstarší dcera, jíž bylo jednadvacet let, a tudíž už dosáhla vhodného věku na vdávání, se neukázala být lehkým případem. Jako devatenáctiletá se zasnoubila s pilným bankéřským synem a zdálo se, že

novému slibnému svazku nestojí nic v cestě, dokud jednoho dne neprohlásila, že si ho přece jen vzít nechce, protože se otočí za každou sukní ve městě, a to se po svatbě těžko změní.

„Ale miláčku, Meriko, sluníčko moje, dopřej přece tomu ubohému hochovi trochu radosti. My muži jsme slabá stvoření, potřebujeme víc náklonnosti než ženy, jen ho nech, ať se trochu porozhlédne doleva doprava, komu to uškodí? Muže na jeho životní pouti potká mnoho svodů a je těžké jim odolat. On tě miluje a ctí, to je přece pro ženu nejdůležitější."

Takhle tehdy výrobce čokolády domlouval své druhorozené dceři. A ona si jen pohrdavě odfrkla a pravila, že na něco takového není dost hloupá. Prý nezahodí svůj život, jen aby ji měl otec konečně z domu. Bankéřův syn byl pochopitelně v celém městě dobře známý sukničkář a Meri neměla dost dominantní povahu, aby si ho vzala na paškál a pevnou rukou mu otočila hlavu směrem k sobě. A ano, prapradědeček by ji rád dostal pod čepec, vždyť hledal do nadcházejících nestabilních časů spojence, co je na tom tak zavrženíhodného? Zároveň však obdivoval Merinu suverenitu a nechal to být.

Od té doby uplynuly tři roky a zdálo se, že Meri není nikdo dost dobrý. Jeden jí připadal moc nudný, druhý moc starý, třetí měl příšernou matku a tak dále.

Největší potíže ale byly se Stasií. A přece si prapradědeček nemohl pomoci a miloval svou druhou nejmladší dceru nejupřímnější, nejuctivější láskou, již dokázal svým dcerám projevovat. Stasia z nich byla nejchytřejší, nejbystřejší, nejtrucovitější, nejvíce ho rozčilovala a nejčastěji provokovala jeho hněv. On však její nezbedné způsoby zbožňoval, a dokonce i její podivné touhy a posedlost tancem. Stasia věděla, co chce, a na rozdíl od malé Christine jí to všechno nepadalo do klína samo od sebe. Dělala jenom věci, jež jí připadaly důležité. Možná že se v ní otec nejvíce poznával, možná nikdy nepřekonal výčitky svědomí, které pociťoval vůči své mrtvé ženě a Stasiinu mrtvému dvojčeti, ale možná jí prostě lépe rozuměl, nebyla pro něj tak cizí a tajemná jako obě starší dcery.

Hluboká láska k ní mu pevně svírala srdce, tak pevně, že to občas dokonce bolelo, třebaže se spolu dokázali nejčastěji a nejhlasitěji pohádat a Stasia mu připadala drzá a tu a tam neuctivá. On ale za každou cenu chtěl, aby byla šťastná, aby vedla život, který nikdy nebude úplně v rozporu s jejími sny — ačkoli ani na vteřinu doopravdy nepřemýšlel o tom, že by své

dítě poslal do té Sodomy a Gomory Západu, do Paříže, aby se tam stalo frivolní tanečnicí.

O to víc výrobce čokolády potěšilo, když Stasia opětovala pokusy Simona Džaiho o sblížení a zdálo se, že proti mladému muži vůbec nic nemá.

Do té doby nechtěla Stasia o mužích ani slyšet, odmítala nosit do kostela nedělní šaty a procházet se s nevlastní matkou a sestrami po hlavní ulici — což bylo cosi na způsob svatebního trhu — a na nejrůznějších školních a městských plesech se k flirtujícím mužům chovala chladně.

Skutečně se zdálo, že by se Simon mohl stát kotvou v neprobádatelných vodách Stasiiny povahy.

Ale v tom se měl prapradědeček mýlit.

Revoluce se vždy vyznačovaly neuctivostí;
nejspíše proto, že se vládnoucí třídy zavčas
nepostaraly vnuknout lidu dobré způsoby.
Trockij

Prapradědečkovy obavy lze snadno pochopit, Brilko, protože tehdy byly opravdu chaotické časy. Nanejvýš neklidné.

V době, kdy naše sedmnáctiletá Stasia poznala svého bělogvardějce, zuřila už třetím rokem první světová válka. Tato čtyři roky trvající noční můra, jež zpustošila půlku světa, si nakonec vyžádala přes sedmnáct milionů lidských životů a stáhla s sebou do propasti skoro čtyřicet států.

V naší malé zemi a v našem ospalém městečku jsme strašlivé důsledky války pociťovali převážně skrze našeho velkého severního souseda a „ochránce“: hospodářské, politické a sociální problémy tam podle všeho dosáhly vrcholu. Tisícovky rozčarovaných vojáků a sedláků dezertovaly z fronty a vracely se do vlasti nakaženy novou ideologií, socialismem.

Bílý nadporučík Simon Džaši přednášel v oněch dnech ve svém filozofickém kroužku a zamyšleně při tom pokuřoval z dýmky.

„Jako každá jiná totalitní země trpí i Rusko po staletí komplexy méněcennosti — nejbolestivější a zároveň nejzáludnější je zřejmě vlastní imperialismus, a proto je a byla vnímavost vůči socialistickým spisům a myšlenkovým vzorcům v Rusku obzvláště silná. Dokonce i krása Petěrburgu je založena

na práci nevolníků a vězňů, vyhladovělých a zedřených k smrti, kteří byli donuceni vybudovat tak nádherné město, jež si v ničem nezadá s Paříží nebo Vídní.

Já tu zemi znám. Sloužil jsem jí. Ale ruská smetánka zkrátka a dobře tenhle komplex má. Má ho i ta gruzínská, věřte mi. Život, který tam vedou nejvyšší vrstvy, je příliš krásný, než aby ho někdo měnil, ale pohled na většinou negramotné a porobené rolníky je příliš hrůzný. Já osobně si nemyslím, že revoluce znamená výkřik lidu, mnohem spíš se domnívám, že se probouzí ze špatného svědomí privilegovaných," dodal silně zadumán.

„Takže ty si myslíš, že když náš osvoboditel car Alexandr II. tenkrát zákonem zrušil nevolnictví, jednal právě v důsledku takového komplexu, ale nevzal v úvahu, že by jeho krok mohl skončit hospodářskou, a především ideologickou katastrofou?" otázal se jeden mimořádně zapálený maturant.

„Ano, to si myslím. Protože když dal rolníkům svobodu, projevily se společenské rozdíly ještě zřetelněji. A nesmíme zapomínat ani na to, že se v posledních letech vydaly tisíce mladých lidí z metropolí na venkov, aby šířily mezi rolníky osvětu, ovšem narazily jenom na nezájem, rezignaci a nepochopení."

„A ty myslíš, že onen smrtící atentát na cara osvoboditele byl zkrátka poděkováním za tohle?"

„Na to neumím jednoznačně odpovědět, byly by to z mé strany spekulace," kázal Simon dál, a jak tak na sobě cítil obdivné pohledy svých přívrženců, velice si ve své roli liboval.

„A domníváš se, že ten Uljanov jedná z osobních důvodů?" zajímal se rusovlasý anarchista v poslední řadě.

„Jak to myslíš? A prosím vstaň, nevidím tě."

„No, jeho bratr byl přece mezi těmi pěti spiklenci, které popravili po nezdařeném atentátu na Alexandra III."

Několik mladých mužů v prvních řadách si demonstrativně odfrklo. Naduté způsoby zrzavého mladíka je očividně otravovaly.

„Ani na tohle nemohu odpovědět s jistotou, příteli, mohu pouze spekulovat."

„A co Mikuláš II.?" zeptal se zapálený žák rozčileně (aniž věnoval pozornost Leninovým psychologickým motivům).

„Mikuláš II. si nikdy nedokázal vybrat mezi Bohem danou autokracií a západní liberálností, a to se mu teď stalo osudným. Zvláště po naší poráž-

ce od Japonska propadl nepatřičné apatii, jež agresivitu rolnických povstání ztrojnásobila. A já vím, o čem mluvím, neměl dopustit, aby v roce 1905 v Petěrburgu střílelі na neozbrojené demonstranty, na to je příliš vzdělaný, musel to vědět, vždyť právě oněch dvě stě mrtvých vedlo k tomu, že dělníci mohli založit první ‚sověty'. Dokonale je to legitimizovalo. Vlastnoručně jim ten triumf přihrál, jestli se mě ptáš."

Zapálený student výmluvně přikývl a něco si zapsal. To se Simonovi zamlouvalo, vida, už ho budou citovat. A aby na ně zapůsobil ještě víc, dodal:

„A druhou, zásadní chybu Mikuláš udělal, když začal kvůli nedostatku rekrutů posílat na frontu rolníky. Nevzal přitom v úvahu, že se tam dostanou do kontaktu s vojáky a jejich ideologiemi, že se nakazí socialistickým smýšlením a po návratu domů budou právě tuhle proticarskou ideologii šířit dál."

Simon naschvál pomalu vypustil kouř a klouzal pohledem po hlavách přihlížejících.

Jisté každopádně je, Brilko, že masové demonstrace, které se zcela vymkly kontrole, přetrvávající násilnosti a důsledky války, zuřící už tři roky, vedly nakonec v chladné zimě téhož roku, kdy se Stasia domnívala, že našla lásku, k carově abdikaci. A Bunin zachytil v oněch dnech slova jednoho drožkáře: „Lidi jsou teďko jako stádo bez pasáka — všude nasviněj a nakonec se sami pobijou." A tak Romanovce v roce prababiččiny lásky po třech stoletích vystřídaly dělnické a vojenské sověty a prozatímní vláda.

A to všechno, Brilko, se seběhlo přesně deset let po jednom z nejokázalejších loupežných přepadení, k nimž za carovy vlády kdy došlo. Odehrálo se jednoho teplého červnového dne na krásném Jerevanském náměstí (později Leninově, a ještě později náměstí Svobody) v Tbilisi:

Deset třicet, slunečné, nádherné ráno, vonící po kardamomu, kávě, prachu a karafiátech, ráno, jaké můžete zažít jenom v Tbilisi. Na náměstí přijíždějí dva kočáry se dvěma kozáky, příslušníky carské jízdy, naložené čtvrt milionem rublů, carovým soukromým ročním rozpočtem.

Kočár chce odbočit doprava, k velké klasicistní budově centrální banky, vtom se koním pod nohama rozkutálejí jakési drobné předměty. Následuje ohlušující rámus, výkřiky, kolem stříká krev. Rolničtí synové, jako spadlí z nebe, střílejí po hlídkách, které sem přispěchaly. Uprostřed všeho toho kouře, hluku, krve přicválá muž na koni, popadne pytle s penězi a upláchne.

A třebaže po penězích pátrá celé impérium, celé město je vzhůru nohama, konají se domovní prohlídky, zůstanou ztracené a později se, zašité do matrace, dostanou do Finska. Do rukou soudruha Uljanova, který je tam nechá vyprat a poslat zpátky do carské říše, do stranické pokladny.

Tlupu lupičů vede ševcovský syn, Gruzínec, chytré dítě spodiny, dvaadvacetiletý odpadlík z kněžského semináře. Uljanov o něm má vysoké mínění, a to už musí něco znamenat. Používá spoustu krycích jmen, protože po něm už dlouho pátrá carská policie kvůli loupežnému přepadení, žhářství a agitaci, seznam jeho provinění je dlouhý — dosud však nenosí nejcharakterističtější ze svých přízvisek, pod nímž vejde do dějin, dosud se mu neříká *ocelový muž*.

V zimě představují bolševici se svými zhruba pěti tisíci přívrženci v moři politického smýšlení menšinu. Už koncem října, když se Stasia ještě šťastně prohánělа stepí, však měl bolševický vojenský výbor pod kontrolou všechny petrogradské pošty, mosty a nádraží. Dvacátého pátého října zasedala v Zimním paláci prozatímní vláda. Chránilo ji několik set junkerů, sto třicet příslušnic ženského armádního oddílu a několik invalidních příslušníků kavalerie.

Bolševici, zhruba dva tisíce rudoarmějců, celý den přecházeli před Zimním palácem. Večer dorazilo ještě tři tisíce námořníků, aby rudoarmějce podpořili. Náměstí před Zimním palácem se zaplňovalo.

Z Aurory a Petropavlovské pevnosti zazněly slavnostní výstřely. Junkeři začali ostřelovat námořníky, mezitím se však část námořníků dostala nehlídanými bočními vchody do paláce a zatkla prozatímní vládu. Stalo se to dvacátého šestého října 1917 ve dvě hodiny ráno.

Tím skončil často opěvovaný „útok na Zimní palác“, s oblibou zobrazovaný v sovětských propagandistických filmech.

Zahynulo šest lidí.

„Prozatímní vláda stále víc ztrácí důvěru. Inflace v Rusku postupuje. Hospodářství stagnuje. Přepadení, konflikty v armádě, rabování, vyvlastňování půdy a kriminalita všeho druhu jsou prý na denním pořádku. Potraviny docházejí, země je nejspíš před bankrotem. A ten oportunista Kerenskij, co předsedá prozatímní vládě, se snaží posílit vlastní pozici pomocí symbolů a den za dnem přichází o rozhodovací pravomoci a o důvěryhodnost. Co víc by si rudí mohli přát?“

Tak se rozčiloval můj prapradědeček, skloněný nad novinami a popíjející ranní kávu ve své čokoládovně, kam pozval i Simona.

„Ve volbách se bolševici jistě budou soustředit na obě velkoměsta, Petrograd a Moskvu, prakticky všechny finance dají do vytvoření a vyzbrojení armády. A když vyhrají, povedou petrogradský sovět; prý tam chtějí mít toho legračního Trockého, kterému nevěřím ani nos mezi očima. My jsme jako vždycky pozadu. Zatímco Rusové provedli tu zatracenou revoluci, my ještě dumáme, jak má vypadat budoucnost naší země, a to není dobře, Simone, to není vůbec dobře."

Oba pili černou kávu, jedli mandlové rohlíčky plněné čokoládou a bavili se, tak jako každý den v uplynulých týdnech, už jenom o politice.

Gruzínský politický život skončil přesně
v okamžiku, kdy se Gruzie připojila k Rusku.
Po tomto rozhodnutí a poté, co došlo ke vskutku
mlhavé shodě obledně udržení vlastní národní
identity, odhodili Gruzínci veškeré politické ideje
stranou a plně se vnořili do víru ruského života.
Kavkazský kurýr

Všichni ti bělogvardějci, nacionalisté, liberálové, dokonce i nějací menševici, kteří se každý den scházeli ve svých ubikacích, kteří v houfech, hovořící šeptem, avšak vzrušeným tónem, míjeli Stasiino dívčí gymnázium, se zdáli mít společný cíl: využít příležitosti a vyhlásit gruzínskou nezávislost. Balkon Evropy, ironicko-poetické označení naší vlasti, měl být konečně vysvobozen z poroby a vykročit vstříc dlouho vytoužené svobodě.

Ale Stasia se o ně nestarala. Pouze lhostejně krčila rameny a dál snila o baletní kariéře. Všechny ty diskuse ji nezajímaly, na světě přece existuje tolik krásných, vzrušujících věcí — zejména když člověk pociťuje první známky zamilovanosti, když si v duchu maluje budoucnost v Paříži, u Ballets russes. Ať už její otec, její ženich, celá země chtěli cokoli — Stasia toužila jen a pouze po svobodě a po Paříži, hlavně však toužila tančit, tančit, tančit. Jen ať se ti zachmuření pánové hádají třeba donekonečna, ona se zatím protančí ke svým snům a stejně jako Ida Rubinsteinová bude vystupovat coby Šeherezáda v Théâtre du Châtelet.

Každý den čekala, až ji odpoledne po škole vyzvedne její bílý nadporučík a ona se bude moci v soutěživé náladě rozjet do stepi. Protože pak veškeré hovory o politice utichly. Pak utichlo úplně všechno a zůstalo pouze bušící srdce, bříza, ozvěna a zvuk koňských podkov na červené hlíně.

Naše sedmnáctiletá, poprvé v životě zamilovaná Stasia, která se ve škole chtěla učit raději latinu a astronomii než plést a háčkovat — byla volná a plná touhy po činech, a ani socialismus, ani demokracie na tom nemohly nic změnit. V duchu už spřádala plány, jak svého vyvoleného přemluví, aby odjeli do Paříže a začali nový, docela jiný život.

A když se jí důstojník jednoho večera, zatímco seděl na kládě, zeptal, zda si dokáže představit, že by s ním jako jeho žena odešla do studené země na severu, kde ho čeká kariéra, nevěděla, co se s ní děje.

Stasia v duchu oplakávala ten druhý život, lhostejno který, jehož se v důsledku svého rozhodnutí, lhostejno kterého, bude muset vzdát. Neměl by se člověk narodit dvakrát, třikrát, čtyřikrát, či dokonce bezpočtukrát, aby mohl dostát svým přáním? Možnostem tohoto světa? A jako vždycky v podobných okamžicích myslela na své mrtvé dvojče, jež sama pro sebe pojmenovala Kitty — podle Kitty z *Anny Kareninové*, Kitty, jež po dlouhých milostných zmatcích přece jen zakotví u Levina —, a připadala si ještě stísněněji.

Bílý nadporučík přemítal o zcela jiných věcech a hledal řešení. Už dlouho se cítil finančně i ideologicky zahnaný do kouta a naděje, že liberálové budou bránit jeho zemi proti komunistům, se den za dnem rozplývala. Připadalo mu příliš nebezpečné zůstávat nadále v Gruzii, nedůvěřoval všem těm místním uniím a koalicím.

Musel jednat, musel si zvolit stranu. Do svého stísněného rodného městečka se v žádném případě vrátit nechtěl. Kolem lidé přetvářeli celé země a on si přál být u toho, ne diskutovat v zakouřené místnosti kdesi v provincii s nějakými gymnazisty o činech jiných lidí, daleko od něj.

Byla právě ta velká doba, kdy mohl člověk stejně snadno udělat kariéru jako být prohlášen za nepřítele. O to druhé nadporučík v žádném případě nestál.

Kdyby ovšem demokracie v jeho vlasti ztroskotala, kdyby bolševici definitivně zvítězili, pak by tu neměl žádnou šanci.

Rudí na druhou stranu potřebovali co nejvíce pomocných rukou.

A tak tu seděl, vedle dívky, která ho tolik uchvátila, a neodvažoval se jí přiznat, že se chystá vstoupit do Dělnické armády, RKKA, jejíž vybudování právě nařídil sám Trockij.

Tak či tak — Stasia v duchu plakala pod dubem, určitě to byl dub a určitě byl velmi starý. Docela určitě. Simon ji objal kolem třesoucích se ramen, pod záminkou, že ji utěšuje. První polibek byl přirozeně překrásný, určitě, docela určitě, Brilko, protože první polibek našeho příběhu *musí* být krásný za každou cenu.

Nevím, jestli Stasia vyjádřila souhlas už ten večer, jisté naproti tomu je, že o tři večery později vstoupila do otcovy pracovny, kde to vždycky vonělo čokoládou a levandulí, posadila se do těžkého koženého křesla a oznámila mu, že se následující den provdá za Simona Džašiho.

Výrobce čokolády vzhlédl od papírů, sundal si brýle na čtení, podíval se na dceru a rozesmál se.

To ovšem ještě nebylo všechno, Stasia pokračovala: „Svatební hostinu nechci. Peníze, které by se za ni utratily, a věno si vezmu a použiju na svoje taneční vzdělání. Pokud vím, tento sňatek vyhovuje tvým představám, otče, a já prostě očekávám, že řekneš ano."

Otec, který se ještě pořád smál, přešel k vážnému tónu, opáčil, že takhle to tedy nebude ani za zlatý prase (nebo něco v tom smyslu, co bylo přiměřené tehdejší době) a že nehodlá být celému městu pro smích jenom proto, že jeho dcera má plnou hlavu bláznivých nápadů. Všechno musí proběhnout, jak se sluší a patří: zasnoubení, čekací doba a pak svatba odpovídající jejich postavení. Přece jen je to poprvé, co vdává dceru — a to je třeba řádně oslavit.

Ostatně si musí se svým budoucím zetěm vážně promluvit, není možné, aby takový úctyhodný mladý muž, jímž Simon koneckonců je, tancoval, jak jeho bláznivá žena píská.

Stasia si ho v klidu vyslechla, dokonce odmítla báječně vonící tureckou kávu, kterou jí nabídl, vstala a pravila, že se buď provdá tak, jak řekla, anebo vůbec. Navíc Simon již brzy odjede do Petrohradu. Musela promluvit s takovou sebejistotou, že jí otec sice nedal požehnání, avšak ani jí nebránil, aby následujícího rána předstoupila před oltář — v prostých bílých šatech, jež si její starší sestra Lida nechala ušít na svůj první ples.

Výrobce čokolády musel dlouho bojovat sám se sebou a se svými pochybnostmi, než se rozhodl, že dodrží svůj slib a dá Stasii jako věno svůj recept. Možná se po smrti první ženy přece jenom rozhodl důvěřovat více svému smyslu pro obchod nežli pověrčivosti. Ostatně právě této receptuře vděčil on a jeho rodina po všechna ta léta za slušný život, třebaže k expanzi do velkoměst nedošlo a horkou čokoládu ani nadále

k prodeji nenabízel. Avšak malá dávka oné směsi přísad vypadala bezpečně, ba naopak, přinášela lidem radost, umožňovala jim na chvíli zapomenout na veškeré starosti, aniž za to museli zaplatit osudovou cenu. Dozajista učinil správně, hloubal chocolatier v noci před Stasiiným sňatkem, když horkou čokoládu udržel pod zámkem, třebaže už sám nevěděl, zda k tomu měl stejný důvod, jako když se s tajným receptem v kapse vrátil z Evropy a v duchu si maloval, jak v Tbilisi, Petěrburgu nebo Moskvě vykouzlí nejlepší ze svých výtvorů, všechny ohromí a vyjedná pro své obchody ty nejlepší podmínky.

Rozhodnutí horkou čokoládu neprodávat mu dodávalo příjemného pocitu bezpečí, jako by jím odvrátil neštěstí, k němuž by došlo, kdyby svému instinktu vzdoroval. Byl si tím naprosto jistý. Třebaže by to nikdy nevyslovil nahlas, a už vůbec ne před zaměstnanci nebo před manželkou, třebaže sám shledával své domněnky místy směšnými, setrvávala ona temná předtucha od úmrtí Ketevan a Stasiina dvojčete kdesi v koutku jeho mysli. Navzdory předpokladům za celá ta léta nezmizela, naopak, s plynoucím časem ještě zesílila a proměnila se v jistotu.

Stasia však nebyla jeho zaměstnankyně, a Lara Michajlovna už vůbec ne. Stasia byla možná jediným člověkem, jemuž mohl své tajemství svěřit, aniž by sklidil výsměch.

A tak sebral v noci před svatbou všechnu odvahu, zaklepal na dveře dceřina pokoje (byla vzhůru, rozrušením nemohla celou noc usnout) a požádal ji, aby se oblékla a šla za ním. Stasia se nasoukala do šatů, otec ji vzal za ruku a mlčky vykročili k čokoládovně.

Odemkl dveře, rozsvítil elektrické světlo (tehdy to na malém městě byla ještě rarita), zavedl ji do výrobny a požádal, aby se posadila. Pak začal s přípravou. Měla za úkol ho co nejpečlivěji sledovat a zapamatovat si přísady náležející do směsi koření, a zatímco je míchal, musela je nahlas opakovat. Stasia užasla nad otcovým tajnůstkářstvím a posvátnou bázní, a když se místností začala šířit ta nejkouzelnější vůně, kterou kdy cítila, zapomněla rázem na všechnu zdrženlivost.

Byla dítětem cukráře známého po celé zemi, byla zvyklá na všemožné lahůdky, ale tak omamnou vůni dosud nepoznala, natož aby ji ochutnala. Jako zhypnotizovaná vypočítávala přísady jednu po druhé, nábožně opakovala příslušné množství a cítila, jak se jí v ústech sbíhají sliny. Poté ji otec vyzval, aby si všechno, co slyšela, co nejpřesněji zapsala, přísady, dobu přípravy a — *velmi důležité* — přesné dávkování. Položil před ni tužku a papír

a ona s maximální svědomitostí svým nejkrásnějším písmem zaznamenávala otcovo tajemství. Musela se přitom úporně soustředit, kvůli omamné vůni naplňující místnost.

Nakonec dostala malý šálek z tenkého porcelánu, lehký jako peříčko, naplněný hutnou černou tekutinou, a začala si na ní pochutnávat stříbrnou lžičkou. Její patro se probudilo k neuvěřitelným radostem, její hlava byla opojená chutí, její jazyk omámený. Ochutnávala lžičku za lžičkou a na několik minut zapomněla na svět kolem sebe.

„Co to proboha bylo?" otázala se, když jako hladová kočka šálek vylízala a opatrně ho odložila. „A proč jsi nám to nikdy neukázal?"

„Protože je to tajný recept. Malou dávku tohoto tajemství přidávám do všech našich čokoládových výrobků, ale recept byl původně určený pro tuhle horkou čokoládu. Směla jsi ji ochutnat jenom ty. Protože…" zarazil se a upřeně se na dceru zadíval. „Protože je nebezpečná."

Znovu se zarazil, jako kdyby hledal správná slova, aby popsal něco, co se popsat nedá.

„Jak to myslíš, nebezpečná?" zeptala se Stasia, dosud s opojným pocitem v hrudi, který po sobě čokoláda zanechala.

„Musíš věřit tomu, co ti říkám, Stasie, děvče moje, třebaže ti to může připadat divné, musíš mým slovům věřit, slib mi to!"

„Ale otče…"

„Slib mi to!"

„No dobře, dobře, slibuju. Samozřejmě ti to slibuju."

„Příliš dobrého může způsobit hodně špatného. A já ještě neviděl člověka, který by tuhle čokoládu ochutnal a pak se nedožadoval další, ano: nelačnil po další. Ale lačnost v kombinaci s požitkem se může stát osudnou. Zapamatuj si to prosím!"

„Jistěže chtějí další, vždyť je přece tak hříšně lahodná!"

„Ne, ty mě nechápeš. Tuhle čokoládu lze konzumovat jen v malých dávkách. Docela malá dávka směsi dokáže z každého čokoládového výrobku udělat pravý požitek, ale v čisté podobě, Stasie, v téhle podobě, dokáže způsobit neštěstí."

Stasia, jež nebyla od otce na taková slova zvyklá, a už vůbec ne na nábožný způsob, jímž je vyslovoval, se zarazila, snažila se však nedat na sobě nic znát a tvářila se co nejvážněji.

„Musíš mi slíbit při všem, co je ti svaté, že budeš tenhle vzácný recept střežit jako oko v hlavě. Nikdy nesmí opustit rodinu. Nikdy ho nesmí

upotřebit nikdo cizí. Nikdy ho nesmíš použít lehkomyslně, nikdy nesmíš připravovat čokoládu k nějakým veselým radovánkám. Musí zůstat něčím vzácným, výjimečným. Za všechny ty roky jsem mohl vydělat spoustu peněz, kdybych tuhle čokoládu prodával, ale rozhodl jsem se, že to neudělám."

„Ale proč já? Proč mi ten recept dáváš?"

„Protože jsem po tvém narození v upomínce na tvou matku přísahal, že tohle tajemství jednou zdědíš a…"

„A?"

„Protože tys to neštěstí přežila, a jak se zdá…" Nedořekl. Stasia mu úplně nerozuměla, ale neodvažovala se vyptávat. Hlavou se jí v té chvíli honily jiné věci než otcovy představy o neštěstí, které nebeská čokoláda údajně přivolává.

„Ale někdy…"

„Ano, někdy. Dbej ale, aby ty okamžiky byly vzácné a pohnutky k nim výjimečné."

Té noci Stasia složila přísahu a zavázala se, že se recept naučí nazpaměť a lísteček zničí. A když zase ležela v posteli a všemi smysly si vyvolávala v paměti onu chuť, byla přesvědčená, že tímto tajemstvím je možné hojit rány, odvracet katastrofy a přinášet lidem štěstí.

Avšak v tom se měla mýlit.

V den sňatku se druhá nejstarší sestra, Meri, nacházela na venkově u nemocné tety, macecha předstírala migrénu a k oltáři Stasii doprovázely pouze nesmělá Lida a desetiletá Christine, horlivě zapálené pro věc a vybavené velkými pugéty. Mnich Seraphim, Lidin zpovědník a rodinný důvěrník, dvojici oddal v malém kostele svatého Jiří.

Simon tchána chlácholil slibem, že svatební hostinu, jaká se na lidi jejich postavení sluší a patří, uspořádají dodatečně, slíbil, že bude své ženě stát po boku v dobrých i špatných časech a že se o ni postará. Svatební noc strávili v hostinci nedaleko jeskynního města a druhý den ráno se Stasia usmívala tím nejněžnějším úsměvem, jaký byla ochotna ukázat. Úsměv provdané dámy dosud neovládala a úsměv svobodymilovné dívky, jezdící v pánském sedle, už byl ten tam.

Necelé dva týdny po svatbě odjel Simon z městečka — nejprve kočárem na nádraží a pak dál vlakem na sever, a Stasia se vrátila domů coby vdaná žena.

To všechno se stalo na začátku chaotického roku 1918, přesně rok po jmenování našeho krajana, jemuž se tehdy říkalo prostě Josef, Koba nebo láskyplně Soso, velitelem Rudé armády, založené Trockým.

Byl to stejný rok, ve kterém bolševici vydali dekret s názvem *Socialistická vlast v nebezpečí*, kde v paragrafu číslo osm stálo: „Nepřátelské agenty, spekulanty, lupiče, darebáky, kontrarevoluční agitátory, německé špiony je třeba na místě zastřelit." Rok před zrozením Čeky. Čeky, která měla být později překřtěna na NKVD a nakonec se měla jmenovat KGB.

Ruským masám je zapotřebí předložit něco velice jednoduchého a pro jejich hlavy pochopitelného a komunismus — je jednoduchý.
Lenin

CO ASI DELA MOJE AMAZONKA — KDY TE KONECNE ZASE OBEJMU nebo HOLUBICKO STYSKA SE TI NASEL JSEM NAM KRASNY BYT U NEVY BUDE SE TI MOC LIBIT — ZNAJI TU DOBREHO UCITELE BALETU, sděloval Simon v telegramech z Petrogradu: podobné nicotnosti místní poštovní úředníky dráždily, takže na Stasii vrhali rozhořčené pohledy — něco takového se zkrátka neslušelo.

Řádky se později změnily a začaly být ustaranější: HOLUBICKO JE TU NEKLID NEVIME CO NAS CEKA DEJ NA SEBE POZOR nebo HOLUBICKO V TEHLE ZEMI SE DEJI ZLE VECI ALE JA NEMOHU NEZ… (Zbytek chyběl.)

Teprve po dlouhých prosbách se Stasii podařilo zjistit, co přesně její muž dělá: vstoupil do RKKA a měl na starosti zásobování chlebem.

Od ledna 1918 panoval v Rusku velký hlad. RKKA měla za úkol konfiskovat chléb, sedláci jej ani nestačili vyrábět a čelili rabováním a přepadením.

V dubnu téhož roku byla vyhlášena první Demokratická republika Gruzie. Výrobce čokolády si oddechl a v květnu se v Tbilisi sešel s ministrem hospodářství, aby s ním probral plány na expanzi svého podniku. Velká cukrárna v hlavním městě — zdálo se, že tomuto plánu už nestojí nic v cestě. Výrobce čokolády poté uspořádal doma slavnostní hostinu, na niž pozval elitu provinčního města, aby oslavil budoucnost, jež mu podle všeho byla tak příznivě nakloněna.

Podle domluvy měla Stasia za svým mužem přijet už v únoru. Po měsících čekání to začátkem léta nevydržela a oznámila otci, že chce odcestovat za manželem a pomáhat mu, ať se děje co se děje; studium tance může zatím počkat. Otec, podrážděný takovou obětavostí svéhlavé dcery, se ji pokusil utěšit. Za jiných okolností by se samozřejmě radoval, že hodlá stát manželovi po boku, jak se sluší a patří.

Avšak vzhledem k situaci se prapradědeček jejím plánům vzepřel. Následoval dlouhý boj o to, aby mohla odjet, který Stasii natolik zdrtil, že proseděla několik hodin na zahradě ve starém houpacím křesle, jež patřilo její matce, a civěla před sebe — v naději, že její tragický výraz otce obměkčí.

„Vždycky jsou to muži, kdo chce rozhodovat o druhých. Co je tohle za život? To jsem se mohla stejně dobře narodit jako pes, dokonce i jako pes bych byla svobodnější," stěžovala si Lidě, která jen šokovaně zavrtěla hlavou a obvinila mladší sestru z rouhání.

Když v červenci telegramy přestaly chodit, Stasiiny volnomyšlenkářské ideály se v důsledku obav o manžela definitivně zhroutily a ona šla do kostela svatého Jiří, vyhledala kněze Seraphima a požádala ho o pomoc. Dvě hodiny pak prý klečela v kostelíku a hlasitě se modlila:

„Prosím, Bože, prosím, prosím, je-li to tvá vůle, pak tedy nebudu tančit, anebo až později, ale dej, ať se ke mně Simon vrátí, nebo zařiď, aby se nade mnou můj tvrdohlavý otec slitoval a pustil mě za manželem. Myslím, že ho opravdu miluji, opravdu, a je to tak nespravedlivé, Bože, přece jsi mě nemohl přivést na svět, se všemi těmi myšlenkami a přáními, a nemohl jsi chtít, abych musela pořád jenom poslouchat, prosím, dej, aby bylo po mé svobodné vůli, tak jako je po tvé. Ano, já vím, měla bych se pomodlit deset otčenášů a o každém velikonočním pondělí nosit mrtvým červená vajíčka a rozlévat po jejich hrobech víno. Zanedbávala jsem svoje křesťanské povinnosti, ráda všechno doženu, ale buď ke mně prosím trochu shovívavý. Totiž, když jsi stvořil všechno, tak i tanec, ne?"

V té chvíli rozrazil kostelní dveře silný poryv větru a Stasia vyděšeně vyskočila (já si to přinejmenším tak představovala, protože v mých představách byly její modlitby na místě vyslyšeny).

Ve dveřích stál Seraphim v černé kutně a v ruce držel nějaký papír. Zamířil ke Stasii a pošeptal jí do ucha, že jeden obchodník s koberci je ochoten odvézt ji ve svém kočáře až na nádraží. Po vojenské cestě s ní jet nemůže, ale pokud si v těchto neklidných časech troufne vydat se na tak dlouhou cestu vlakem, pak jí to umožní. A protože láska je nejbožštější věc na světě

a zařídit setkání dvou milujících se duší sezdaných před Bohem nejúžasnější úkol vůbec, podpoří Seraphim tento záměr modlitbami.

Stasia mu padla kolem krku, přičemž zapomněla, že se jedná o kněze, a pak s ním šeptem probrala podrobný plán útěku.

Tři dny před odjezdem měla už Stasia všechno připraveno a věci sbalené. Především vytáhla otci z kapes u kalhot několik bankovek, vzala si i některé šperky, jež mohla počítat ke svému věnu, a zašila si je do šatů.

Za úsvitu uprchla z domova v kočáře prodavače koberců. Sestrám a otci zanechala po dopise, žádala v nich o pochopení pro to, co udělala.

O její dlouhé cestě stále zpustošenější krajinou vím jenom málo. Vlastně pouze to, že za ní otec poslal několik mužů, aby ji přivedli zpátky, a že Seraphim se uchýlil do jeskynního kláštera pod záminkou slibu mlčenlivosti během postní doby. A vím také, že Stasia dorazila na místo. O tři týdny později.

Kdysi tak mocné ruské impérium se zatím propadalo do chaosu stále hlouběji. Vyvlastňování a zestátňování majetku, bank, nemovitostí a zánik svobodného tržního hospodářství s sebou nesly katastrofální důsledky. Totéž platilo pro nahrazení soudu takzvaným lidovým tribunálem.

V celé zemi vládl neklid, protože k uskutečnění radikálních reforem nebyl dostatek profesionálních organizátorů. Červencová sovětská ústava odepírala práva celým společenským vrstvám. Pouhých osm měsíců po revoluci se etabloval vůdčí profil, který musel nevyhnutelně vést k občanské válce: koncentrace moci v rukou několika osob, úsilí o informační a hospodářský monopol a diskriminace určitých kruhů obyvatelstva.

A když Stasia dorazila do Petrogradu, Mikuláš II. a jeho rodina s modrou krví už nežili. Jejich příběh skončil anonymně, výstřely v jednom sklepě v Jekatěrinburgu.

O tom však Stasia tehdy ještě nevěděla. Stejně tak nevěděla, kde může být Simon Džaši. Na oficiální adrese, jež měla být jejich společným „moc krásným bytem kousek od Něvy“, totiž našla jenom opilé rudoarmějce, hlavní štáb a žádný byt, a soudruh Džaši k té tlupě nepatřil. Bloudila po studených petrogradských ulicích a dokonalou ruštinou, jak se tehdy slušelo na každou dámu ze světa za nekonečnou hedvábnou stezkou, se ptala po svém muži.

Nakonec se cítila přinucena zatelegrafovat domů a požádat otce o pomoc, třebaže při tom umírala tisícerou smrtí.

Za necelou hodinu obdržela odpověď: MALEM JSME UMRELI STRACHY — JAK JSI JEN MOHLA ALE DIKY BOHU JSI V PORADKU — JDI ZA TEKLOU JE TO SESTRENICE MEHO BRATRANCE DAVIDA Z KUTAISI — BYDLI NA NABREZI FONTANKY — REKNI ZE JSI MA DCERA — CISLO DOMU NEVIM — JE TO VELKY DUM A VE MESTE JI ZNAJI — POPTEJ SE — OZVI SE JAKMILE BUDES V BEZPECI.

Stasia o žádné Tekle, kterou „ve městě znají", nikdy neslyšela. Což nemuselo nic znamenat, neboť půlku příbuzenstva doopravdy neznala a opakovaně se s ní seznamovala na narozeninových oslavách, svatbách a pohřbech, jichž se na otcův příkaz musela účastnit.

Tři hodiny bloudila celá zmatená a vystrašená po městě, které propadlo šílenství, až narazila na přiopilého kozáka. Byl ochotný ji i s jejím nevelkým zavazadlem odvézt na svém vozíku až k Fontance.

Stasia, která kvůli samým obavám a strachu nedokázala vnímat krásy města, si s ústy dokořán prohlížela z vozíku ulice, po nichž s duněním uháněli.

Na bezpočtu mostů hlídkovali muži v uniformách. Rolníci před sebou postrkovali trakaře naložené nábytkem, před obchody stály nekonečné fronty, lidé kamsi utíkali a tvářili se ustaraně. Zdálo se, že i řeka drží krok s touto podivnou atmosférou, vypadala kalně, rozčileně, hlasitě.

Před impozantním Isakijevským chrámem se právě konalo lidové shromáždění, stál tam dav s transparenty a neustále provolával ohlušující hesla.

U Fontanky — na nábřežní promenádě se světle zelenými a bledě žlutými vilami a dvory — se lidé tlačili kolem ohnišť, na kterých se připravovalo jídlo. Úhledná kulisa carského města se zdála být s touto činností až v absurdním protikladu.

Poté co musel kozák třikrát zastavit, aby se poptal po jakési Tekle, nakonec oněmělé Stasii oznámil, že nemá čas hledat nějakou majitelku nemovitosti, avšak právě v té chvíli zvolalo jedno z děvčat shluklých kolem ohně, že to musí být ten krásný žlutý dům vlevo vepředu. Stasia netušila, co by byla dělala, kdyby jí ta dívka nepřišla na pomoc.

Zaplatila kozákovi, vyložila své zavazadlo a zaklepala na monumentální železné dveře klasicistní vily, ne, doslova na ně zabušila klepadlem, neboť po promenádě se k ní blížil průvod řvoucích lidí, a kdyby se hned nedostala do bezpečí, byl by ji strhl s sebou. Po chvíli jí otevřelo vystrašené děvče s typickým ruským šátkem na hlavě a beze slova ji rychle vtáhlo dovnitř. Pak zamklo dveře na několik petlic a zabarikádovalo je nábytkem.

Stasia se opatrně rozhlédla: nacházela se v jednom z nejkrásnějších domů, do nichž kdy vstoupila. Z širokých vstupních prostor, vybízejících k návštěvě, stoupalo vzhůru mramorové schodiště. Podlaha byla vyložena překrásnými černobílými dlaždicemi. Stasia se směla usadit ve světlém, prostorném přijímacím pokoji, v němž kromě nekonečně dlouhého dubového stolu a dvou židlí nebyl žádný nábytek. Děvče ji tam nechalo samotnou. Prý má počkat a nikam nechodit.

Po nějakém čase zaslechla kroky a nahoře na schodech se objevila žena, snad pětapadesátiletá, snad starší nebo i mladší, biologický věk překrývala silná vrstva líčidel. Měla na sobě světle růžový župan zdobený péřovým límcem, jaké nosí tanečnice ve frivolních lokálech, před nimiž Stasii otec tolikrát varoval. Postava se k ní vrhla a sevřela ji v náručí.

„Ach bože, takové velké děvče, svého nejmilejšího bratrance jsem naposledy viděla o silvestrovském bále v Kutaisi, nevěřím vlastním očím, taková krasavice, a ten vážný pohled po otci, tak seriózní!"

Selské dcerce, která v domě zůstala jako jediná služebná, přikázala, ať připraví silný čaj a ze spíže přinese trochu pečiva.

„Ale pečivo je přece pro případ nouze," zamumlalo děvče, avšak přísný pohled paní domu ji umlčel.

„A tohle je podle tebe co? Moje vlastní krev, v takových časech ke mně dorazila z vlasti… No tak, co je s tebou?" volala za ní ještě.

U horkého čaje a značně oschlého pečiva, jež však Stasii připadalo jako osmý div světa, odvyprávěla Tekla během chvilky celý svůj život. Stasia si udělala vlastní závěry, proč zřejmě o Tekle, kterou „ve městě znají", nikdy předtím neslyšela.

Tekla pocházela z nižší šlechty usazené v údolích střední Gruzie a už velice brzy věděla, co vlastně od života chce a jak to dostane. Kutaisi, její rodné město, hnízdo plné klepů, jí neposkytovalo dostatek prostoru, a tak se v útlém věku provdala za bohatého obchodníka z Tbilisi, který spravoval řadu vinařství a prodával gruzínské víno do Ruska. Najít ochotného kandidáta nemohlo být příliš těžké, protože při bližším pohledu — když si člověk zvykl na vrstvu líčidel — měla Tekla velmi jemný, něžný obličej, v němž se zračilo cosi mírného a krotkého, vyzývajícího ke snění za bílého dne, a k němu veskrze bujné a vábné tělo poutající pozornost nadměrně vysokým poprsím. V manželství však chyběla vášeň, manžel byl více zamilován do své vinné révy než do ní, vyprávěla Tekla, a ona se během jedné obchodní cesty do Petrogradu, tehdy ještě Petěrburgu, zamilovala

do Alexandra: neodvolatelně, mohutně, kolosálně. Alexandr Olenin, potomek bohaté petěrburské dynastie, z níž vzešli mecenáši, sběratelé umění a zakladatelé petěrburské knihovny, byl vzdělaný, elegantní, svobodomyslný muž, „navíc nestydatě krásný“, a patřil k carské armádě.

Po návratu do Tbilisi Tekla manželovi oznámila, že se vzdá veškerých privilegií a opustí jeho dům bez jediného zlatého prstenu, pokud ji nechá jít, neboť neodvolatelně, mohutně, kolosálně miluje jiného muže.

Pochopitelně došlo ke skandálu. Její muž se rozhodl spáchat regulérní společenskou sebevraždu a po léta odmítal souhlasit s rozvodem. Protože manželství bylo bezdětné, mohla Tekla, třebaže oficiálně dosud vdaná, odjet bez jediného prstýnku do Petěrburgu a hrát si v carském městě na Annu Kareninovou.

Olenin musel být čestný muž, protože na rozdíl od hraběte Vronského se svou milenkou zůstal a uvedl ji do petěrburské společnosti jakožto svou právoplatnou manželku. Přestože Teklu v této společnosti zprvu odmítali, našla si do ní rychle přístup, dokonce si získala i přátele a shromáždila kolem sebe opravdickou družinu, což lze jistě připsat její vskutku nekonvenční a temperamentní povaze. „Nestydatě krásný“ Alexandr koupil milence tento přenádherný dům a začal si se svou Teklou, lačnící po životě, vychutnávat jeho příjemné stránky. Prostředky a možnosti mu nechyběly, zval si domů umělce a „všemožné blázny“, všechny do jednoho „zakázaně zajímavé“, čímž pokračoval v tradici Oleninů-mecenášů a konal dobro. Cestovali po Evropě a vychutnávali si bolestnou krásu, jakou svět může člověku nabídnout, když „miluje jako smyslů zbavený a sám je tak milován“.

„S Alexandrem jsme byli manželé necelé dva roky,“ přiznala Tekla smutně. Trvalo dlouho, než Gruzínec souhlasil s rozvodem, ale pak se mohli Tekla a její Alexandr konečně vzít a zpečetit svou lásku.

„Byli jsme šťastní jako děti. Život nám byl nakloněný. Vím, že jsem měla obrovské štěstí.“

Jenom do vlasti už od té doby nikdy nezavítala.

V prokletém roce 1904 padl Alexandr hrdinnou smrtí ve válce v Japonsku. Jeho smrt v Tekle podle jejích slov navždycky něco zlomila. Trvalo léta, než se z toho vzpamatovala, ale pak, aby dělala čest jeho jménu, pomáhala prostřednictvím bohatého dědictví, kde jen mohla. I nadále pořádala u sebe

doma salony, literární a hudební kroužek, jezdila do lázní, navazovala nová přátelství, a především peníze výhodně investovala.

„Ale za své štěstí jsme s Alexandrem přece jen museli zaplatit vysokou cenu: odešel, aniž nás Bůh požehnal dětmi."

Takto Tekla zakončila své vyprávění a napila se z cenného porcelánového šálku, který služebná vykouzlila z kuchyně.

Potom mluvila Stasia o cestě do Petrogradu, vyčerpaná a maličko se třesoucí zimou, mluvila o novopečeném manželovi, o jeho nevysvětlitelném zmizení a líčila svou zoufalou situaci.

„Kdybych tu tak mohla pár dní zůstat, víte, než zase najdu Simona. Nebudu vám na obtíž. A ráda pomůžu v domácnosti," zamumlala Stasia nesměle a umlčel ji Teklin hurónský smích.

„V jaké domácnosti, miláčku? Jistěže můžeš zůstat. Dům je velký dost. Ti mizerové si sice odnesli všechno, co našli, ale bydlet tady smím dál. Mám ještě dvě postele. A beztak si myslím, že jde o přechodnou záležitost. Ti hlupáci nemůžou zůstat u moci věčně, odpor je příliš silný a potom… Potom bude všechno jako dřív. Mám radost, že jsi tu, Anastasie. Co tu řádí ti idioti, uprchla spousta mých přátel do ciziny nebo se zašili ve svých domech, takže se cítím trochu osamělá. Ale my dvě se zase můžeme pobavit, nádhera!" zvolala Tekla triumfálně.

Jasnozřivost těchto dob je ústí slepé uličky.
Rozumem se nevsakovat, kmen je příliš starý,
plivnout na zeď! Nechat vládce-dinosaura s jeho snem.
Brodskij

Dům byl skutečně nestydatě velký. Ale protože chyběl nábytek, působil jako podivuhodný palác bez konkrétní funkce. Jako zkreslená vzpomínka na místo z *dřívějška*.

Staré tapety, několik málo drahých závěsů, které zůstaly na vysokých oknech, a pár ušetřených kousků nábytku naznačovaly někdejší nádheru. Kromě toho měla Tekla velký, tajný sklep se zásobami, k němuž bolševici nenašli přístup, a v něm samé úžasné věci: feferonky nakládané na benátský způsob, artyčoky z Řecka, čokoládové bonbony z Moskvy, marmelády

z Krymu, španělskou šunku, anglické máslové sušenky a spoustu láhví drahého vína, koňaku, a dokonce šampaňského.

Máša, selská dívka, která u paní domu zůstala spíše z bezvýchodnosti než z loajality, každý den vykouzlila malou porci lahůdek a přidala je k dennímu přídělu chleba a dvěma třem vejcím, která opatřila během výprav po městě. Byla totiž jediná, kdo opouštěl dům.

Tekla trávila většinu času ve své poloprázdné ložnici ve druhém patře, tu a tam byl slyšet její zpěv nebo hudba z gramodesek, pokaždé francouzské šansony nebo ruské milostné písně. Anebo seděla zabalená do deky v prostorném přijímacím pokoji a četla milostný román, jichž vlastnila bezpočet a o něž bolševici podle všeho neprojevili velký zájem.

Čaje bylo v domě dost a ve výjimečných dnech — které k nim patřily, o tom rozhodovala Tekla — i káva.

Stasia si všimla, že Tekla často podstrkuje selskému děvčeti tu řetízek, tu prsten a něco jí šeptá, když se dívka chystá do města. Máša pak obvykle přinášela víc než jen chleba a vajíčka.

Stasia obývala někdejší oblékárnu, která byla stejně velká jako jídelna jejich domu v Gruzii. Tekla jí přenechala různé šaty, voňavá mýdla a nádherné kožené holínky. Stále se ochlazovalo a Stasia byla za takový dárek vděčná.

Majitelka domu chtěla o občanské válce zuřící všude kolem ní vědět stejně málo jako dům sám. Tekla se oblékala a líčila, jako by se u ní každý večer konala galavečeře, jako by čekala, že každou vteřinu zavoní lahodná jídla, velké domovní dveře se otevřou, dovnitř začne proudit vybraná společnost, orchestr bude vyhrávat a elegantní dámy a pánové se budou vlnit v rytmu foxtrotu stejně jako *dřív*.

Dům vyrabovali už před několika měsíci, ale Tekle se podařilo bolševiky uplatit, aby směla zůstat; muselo to stát hodně peněz nebo jiného majetku, neboť se nacházeli uprostřed nejbrutálnější vyvlastňovací a bytové války.

Prostřednictvím služebné Máši udržovala trochu kontakt s vnějším světem. Kdykoli se však Máša pokusila vyprávět o něčem, co se venku přihodilo, naznačila jí Tekla svou pěstěnou bílou rukou, aby mlčela.

Tekla se totiž oddávala iluzi, že je třeba pouze vyčkat, přestát zimu, a i tenhle idiotský puč brzy skončí a všechno bude jako kdysi. Nechtěla se vzdálit ze svého krásného Petěrburgu (v žádném případě Petrogradu!). Třebaže bezpočet jejích přátel už opustil zemi nebo prostě zmizel, ona o této možnosti odmítala byť jenom přemýšlet. Doufala a potřebovala tuto naději jako vzduch k dýchání.

Protože Tekla postrádala své salony, hlasité rozhovory, kytaru a klavír, cikánské písně a výjimečné večery s místními boháči a krasavci, představovala pro ni mladá příbuzná s očima laně vděčné rozptýlení. Večer spolu hrály karty, ignorujíce hluk zvenčí, výkřiky, kroky, skandování, výhružky, bušení na dveře, ano, i příležitostné výstřely. Za dlouhých tichých večerů plných ponuré osamělosti se krok za krokem sbližovaly: Stasia, skoupá na slovo, a výřečná Tekla. Dívka s nekonečně dlouhými copy, oblečená do jednoduchých šatů, a vyfintěná dáma s péřovými boa. Čekání je spojovalo, dělalo z nich mlčenlivé komplicky společného spektáklu s nejistým koncem. Venku stávkovaly statisíce dělníků proti „diktatuře komunistů", továrny byly ochromeny, hlad vháněl do města stále více zločinců, pogromy byly na denním pořádku a denní příděl chleba klesl na sto gramů, Čeka již úspěšně operovala, zatýkala a ostřelovala, a ty dvě seděly, popíjely čaj, přesvědčovaly se, že do domu žádné hrůzy nevtrhnou, a vykládaly si pasiáns.

Po nějakém čase už to Stasia nemohla vydržet a navzdory Teklinu výslovnému zákazu stále častěji potají opouštěla dům. Hledala Simona Džašiho po základnách rudých, ale zdálo se, že ho nikdo nezná, že o něm nikdo nemá žádné informace.

Na bílé město se náhle snesl podzim. Nebyl mírný a vlahý, jaký Stasia znala z vlasti, a čekání na zprávy o Simonovi bylo těžké. Všechno ochromoval, zpomaloval tělo a děsil ducha. Stasia to čekání nenáviděla. Celé hodiny vysedávala v pokoji u okna zakrytého prostěradlem, dírkou, již do látky vystřihla, vyhlížela ven a doufala, aniž věděla v co. Její jediný pravidelný kontakt s vnějším světem představovaly telegramy domů a z domova.

V některých dnech ji zachvátila až hysterická euforie, to pak seběhla po širokém schodišti dolů do kuchyně, zapálila svíčky nebo petrolejky, rámusila nádobím, byla hlučná, snažila se vytvářet nejrůznější zvuky, aby se přesvědčila, že je ještě naživu, že je dosud tady, že se z ní už dávno také nestal duch. Utíkala do přijímací místnosti, proběhla pokojem pro hosty, koupelnou pro hosty, pak po schodech opět nahoru, zase dolů a potom se, rozveselená vlastní energií a hnaná jakousi podivnou náladou, pustila do tance. Otáčela se kolem dokola, skákala, létala a na několik okamžiků zapomněla na okolní svět. Na svět před domem a na svět v domě.

Zdálo se, že nastupující chlad vyvolal v lidech ještě větší zahořklost a krutost. Občas už hořely i domy v sousedství a správní budovy. A výstřely byly nyní na denním pořádku.

Ve velkém domě u Fontanky panovaly hrozivý klid izolace, ledově chladný mír a konzervativní minulost, ale venku, v ulicích, na nádherné promenádě a na březích vládla přítomnost a ta byla krutá, krvavá, nebezpečná a plná hladu a nedostatku.

Když se říjen chýlil ke konci, přemohla Teklu zvláštní apatie. Zamykala se v ložnici a zůstávala v ní uvězněná celé dny. Máša a Stasia se ji snažily všemi prostředky vylákat ven, avšak ona nepřijala nic víc než tu trochu jídla, kterou jí Máša postavila za dveře. Stasia dlouho přemýšlela, jak by mohla paní domu rozveselit a znovu jí dodat sil, a pak ji to napadlo: otcova čokoláda, co všechno mění a přináší štěstí a jejíž recept si důkladně vštípila do paměti. Požádala Mášu o klíč od sklepa se zásobami, poprvé od chvíle, co v domě bydlela. Máša jen pokrčila rameny svým typickým způsobem naznačujícím, že jí je všechno jedno, a klíč jí dala. Ve sklepě Stasia našla všechno. Kromě cukru a másla tam bylo k dispozici vše, co potřebovala k přípravě, a poprosila Mášu, aby zbytek obstarala na černém trhu — slíbila jí za to svůj hedvábný šál, po němž dívka házela očkem.

V noci Teklu probudila nebesky lahodná vůně a ona spěchala do kuchyně, kam už jinak téměř nechodila.

Nalezla tam Stasii, jak míchá na sporáku černou hmotu, a přesně v tom okamžiku Tekla oné dívence s dlouhými copy propadla. Propadla onomu pohledu a oné vůni, oné naději na něco, co jí dá zapomenout na všechno ostatní. Právě v zanikajícím světě, v němž se obě nacházely, muselo toto kouzlo rozvinout takřka neodolatelný účinek. A když jí Stasia čokoládu konečně naservírovala, byl Teklin osud zpečetěn.

Od této chvíle často žebrala jako pes a křičela a dupala svými špičatými holínkami po mramorové podlaze domu, prolévala slzy jako děcko a chtěla, aby jí Stasia připravila čokoládu.

Silvestr oslavily jedlovou větévkou, láhví šampaňského a zbytkem máslových sušenek, jahodovou marmeládou a třemi plátky šunky, po celou dobu za zatlučenými okny. Mráz šířící se domem způsobil, že atmosféra byla napjatá a podrážděná, a k tomu Máša hned první den nového roku oznámila, že se stěhuje ke svému snoubenci do Caricynu. Prohlásila, že on tam bojuje a ona už má dost „nelidské dřiny“ v tomhle „bezbožném“ městě, za niž se jí od paní domu nedostává pražádného uznání.

Stasia a Tekla neměly tušení, jak se chovat v příšerně dlouhých frontách, aby se dostaly k chlebu, ani kde vůbec černý trh najdou. Bez Máši umřou hlady, zahynou a docela jistě zešílejí, tím si byly jisté.

Pak však přišla kratičká úleva, jež Stasii zároveň nesmírně rozhněvala. Dostala dopis od Simona:

Holubičko moje, je mi tak bídně, že ti způsobuji takové trápení, a co vím, že pobýváš tady, dělám si velké starosti. S jakou amazonkou jsem se to oženil, že se tak odvážně vydala na dalekou cestu za mnou! Skláním se před tebou, moje sluníčko. Dávej na sebe pozor. Tvůj otec mi napsal, že ses uchýlila k příbuzné. Postupujeme pomalu, odboj má mnoho sympatizantů, a tedy i pomocných rukou, my ale věříme v konečné a spravedlivé vítězství! Chci, abys využila nejbližší příležitosti a odjela domů. Jeď přes Oděsu, to je ještě pořád nejjistější. V Petrogradu pro tebe není bezpečno a já tě přijedu navštívit, jakmile to bude jen trochu možné. Miluji tě a ve snech jsem u tebe. Tvůj Simon.

Stasii se chtělo křičet, když ten dopis četla. Neměl u ní být ve snech, nýbrž ve skutečnosti. Měl přinejmenším napsat, že všeho nechá a přispěchá za ní, to by bylo přiměřené odškodnění. Třesoucí se rukou mu odepsala, vylíčila mu muka uplynulých měsíců a odhodlaně ho vyzvala, ať alespoň na pár dní přijede. Podepsala se „tvoje žena", což nikdy předtím neučinila.

Okamžitě pocítila, jak jí hluboká úleva uvolňuje ruce a nohy, rozšiřuje hrudní koš, jak se jí lépe dýchá, a když z Teklina pokoje zaslechla krásnou, neznámou a výjimečně ne zcela přeslazenou melodii, pustila se do tance.

Její údy se probudily k novému životu, hruď jí zaplavilo teplo, zapomněla na prokletou zimu, která pro ni byla horší než hlad, a vířila kolem dokola, vyskakovala do výšky, otáčela se, protahovala, byla celá měkká a pružná a smála se u toho nahlas.

Tekla, která právě přišla z kuchyně, jí začala divoce tleskat. Stasia přestala tančit a celá zmatená klesla na podestu. Třebaže Tekla nechtěla o tomto životě vědět mnoho, jedno věděla jistě: co je krásné.

„Zapomeň na muže, který má v hlavě jenom bláznivou politiku. Nechat tě tady tvrdnout je nestydatost, tebe, jen se na sebe podívej! Z čekání málokdy vzejde něco krásného — ty bys měla tančit, miláčku!"

A vznášela se ve svém fialovém plášti nahoru po schodech, jako by kráčela po jevišti.

Hnutí je vším, konečný cíl ničím.
Bernstein

O tři dny později Stasii navštívil Petr Vasiljev. Pán ze staré školy, bývalý sólista Královského baletu. Podal jí ruku a řekl:

„Něco takového může napadnout jedině Teklu. Pozvat si v takovýchto časech učitele tance! Ona ale tvrdila, že i mě to trochu rozptýlí."

Velké prázdné místnosti v domě představovaly ideální zkušebnu a Petr Vasiljev s sebou přinesl nové gramodesky.

Vasiljev měl šedé vlasy, byl vysoký, vyumělkovaný, světaznalý a autoritářský. Stasia ho od první minuty zbožňovala a počítala hodiny, než zase přijde.

Dostalo se jí sice klasického baletního vzdělání, ale Vasiljev byl úplně jiný, panovačný, náročný. Znal ve svém oboru jen ty nejlepší a tančil již v mnoha skvostných sálech. Kdyby mu do toho nepřišla revoluce, pomyslela si Stasia, nejspíš by vedl nejlepší baletní školu ve městě.

Díky jeho neúnavné disciplíně, jeho talentu, jeho chování nahánějícímu strach a díky Stasiinu pevnému odhodlání cvičit celé hodiny navzdory bestiálnímu chladu se naděje na Paříž vrátila. Všechno se zase zdálo být možné. Se Simonem, nebo bez něj.

Tak se Stasia protančila zimou, sněhovými bouřemi, ledovými větry, mrazivými dny a nocemi, demonstracemi a bitkami, vzpourami, stávkami a neustálým hladověním. Simon nepřijel.

V březnu roku 1919 zahájili dělníci téměř všech významných petrohradských továren stávku. A Máša dala definitivně výpověď. Předtím Stasii do všeho zasvětila, dvakrát ji vzala s sebou na nákup chleba, představila jí děvče ze Sibiře, které znalo prodavače z černého trhu a v případě nouze by jí vypomohlo; vysvětlila jí, jak se má správně strkat, křičet a jak na sebe upozornit, a pak se, odměřeně, bez náznaku jakýchkoli emocí, rozloučila s plačící Teklou a vyšla s ranečkem na zádech ze dveří, jež za ní Stasia zamkla na spoustu závor.

V dubnu Simon Stasii v dalším dopise oznámil, že se jeho návštěva Petrohradu i nadále odkládá. Prý ještě pořád nemůže dostat dovolenou, protože se právě očekává útok na Moskvu, kam poslali i jeho. Pokusil se ji uchlácholit vyhlídkou na léto.

Výrobci čokolády se mezitím nějak podařilo poslat dceři velkou bednu potravin. Bůhví koho všeho kvůli tomu musel podmazat a obdarovat. Tyto potraviny spolu s jarním počasím, jež se konečně začalo prosazovat proti nemilosrdnému zimnímu chladu, poskytly oběma ženám několik týdnů klidu a osvobodily je od každodenních obav, jak přečkají následující den.

Znovu a znovu pomáhal tanec. Vyčerpávající, monotónní cvičení a drobné úspěchy. Po každém tréninku si Stasia připadala o kousek šťastnější, svobodnější, bezstarostnější. Kdyby nebylo osamělé Tekly, jež se nesmířila s žádnou porážkou, a pracovitého Petra Vasiljeva, který vytrvale navštěvoval dům u Fontanky třikrát do týdne, byla by Stasia už několikrát hodila flintu do žita a buď nastoupila do prvního vlaku směrem na jih, nebo si prostě lehla do postele a už nevstala.

Když Stasia čekala v nekonečných zástupech na chleba, naslouchala vzrušeným diskusím o budoucnosti země. Fronta na Donu, fronta kolem Charkova, fronta v Novgorodu, fronta u Minsku, fronta u Irkutsku — už z pouhého slova „fronta" se jí dělalo špatně. Sedláci nechtěli nic jiného, než aby je všichni nechali na pokoji. Kozáci chtěli bránit svou nezávislost a majetek; monarchisté nechtěli spolupracovat s menševiky, protože ti kolaborovali s rudými, a menševici se stále více sbližovali s bolševiky, aby se vyhnuli chaosu monarchistů a liberálů, zatímco nestraníci, anarchisté a kriminálníci se rozhodli popadnout příležitost za pačesy: starali se o vlastní blaho a vydělávali na černém trhu.

„Možná bychom spolu měly odjet do Gruzie, Teklo. Nepokoje nenepokoje, byly bychom ve větším bezpečí a jídla bychom měly dost," řekla Stasia jednoho rána v kuchyni nad mdlým čajem. (Dobrý, silný čaj se jí na rozdíl od Máši nikdy opatřit nepodařilo, pokaždé ji podvedli.)

„Ach, zlatíčko, já jsem na nový začátek rozhodně moc stará," odpověděla Tekla.

„Ale kdeže. Tak stará zase nejsi, Teklo. Navíc tady nikdo nemluví o novém začátku, jde spíš o přezimování, jak ty tomu říkáš. Než se to celé přežene."

„A přežene se to někdy?" zeptala se Tekla s nesmělým smutkem v hlase. A Stasia si uvědomila, že Tekla toto město a tento dům nikdy neopustí, a uvědomila si také, že ji tu nikdy nedokáže nechat samotnou.

A tak spolu Stasia s Teklou další měsíce žily ve stinné a vlhké izolaci velkého domu a třikrát týdně je k životu probouzely návštěvy Petra Vasiljeva a hodiny tance. Avšak neustálý strach a věčná nutnost bránit se lidem,

kteří jim bušili na dveře, hledali, kam hlavu složit, nebo chtěli prostě jenom rabovat, Stasii vyčerpávaly a v takových chvílích by Tekle byla nejraději dala políček za to, že obranu domu nechává jen na ní, jako by se ani nejednalo o její milovaný domov.

V létě uplynuly od počátku Stasiina petrogradského vyhnanství už dva roky. Z několika dní se staly dva celé roky, dva roky od okamžiku, kdy opustila svou vlast a svou rodinu a vydala se za mužem, jehož manželkou byla jenom pár dní. Někdy jako by už docela zapomněla, proč sem vlastně přijela.

Jednoho horkého červencového večera, kdy se to venku jen hemžilo komáry, stál za dveřmi zničehonic Petr Vasiljev. Pod košilí měl láhev zabalenou do novinového papíru a usmíval se od ucha k uchu.

„Pojďte, milé dámy. Rád bych si s vámi připil a rozloučil se!" zvolal a triumfálně zamířil do kuchyně. Tam nalil do tří sklenek krymský sekt a Stasii s Teklou oznámil, že pozítří odjíždí ze země a výuka tak končí.

„Mám sestřenici v Baden-Badenu. Provdala se za schopného bankéře, nabídla, že mi pomůže, mé dvě sestry už tam jsou. Já už tohle dál nemohu snášet. Poslaly mi peníze na cestu a opatřily papíry. Projednou jsem přece jenom rád, že jsem se svému židovskému příbuzenstvu úplně neodrodil."

O mnoho let později, když se Stasia doslechla o Osvětimi a Březince, si na Petra Vasiljeva, jehož rusky znějící jméno bylo pseudonymem, vzpomněla a vroucně zadoufala, že Isaak Eibinder, jak se skutečně jmenoval, k oněm milionům nepatří.

Po Vasiljevově odjezdu bylo náhle všechno nesmyslné a fádní. Tekla skoro nevycházela z ložnice a Stasia bloudila po domě. Zpočátku cvičila a tancovala i bez přísných pokynů Petra Vasiljeva tak, jak jí to uložil, ale bylo to pro ni stále těžší, její sen jako by znovu bledl, jako by bez přestání potřebovala spojence, aby ho byla s to udržet naživu. Začala si na černém trhu kupovat silný námořnický tabák, z něhož si pak balila tenké cigarety a kouřila je (tato neřest ji měla doprovázet po celý život; třebaže by si byla mohla dovolit lepší cigarety, levnému a silnému tabáku už nikdy neodvykla).

Jednou ráno, několik týdnů po rozloučení s Vasiljevem, vešla Stasia po bezesné noci do Teklina pokoje a za úsvitu se posadila na okraj její postele. Tekla ležela zády k ní a spala, nebo spánek předstírala. Stasia ji vzbudila.

„Takhle to dál nejde. Dům ti tak jako tak vezmou, nebo se sem prostě nějací lidé vloupou a už tu zůstanou. Zrovna včera jsem zase musela hrozit nožem na maso dvěma, co chtěli vlézt dovnitř sklepním okénkem. Kdybych aspoň měla pušku, té se bojí víc než nože… Už nemám dost sil stát celé hodiny ve frontách, pořád se bát, že se sem někdo vloupe a podřízne nám krk. Ve šperkovnici ti zbyl už jenom stříbrný prstýnek a řetízek. Tvoje poslední cenné papíry nemají žádnou hodnotu a car je mrtvý. Celou tu dobu jsi mi odmítala uvěřit, ale je to tak. Vždycky jsi říkala, že se Mikuláš vrátí, že nenechá svou zemi těm ubohým pijákům, jenže tak to není. Už jsou to skoro dva roky, co ho zastřelili. V Jekatěrinburgu. Jeho děti, jeho žena — všichni jsou po smrti. Je válka. Všude je válka. Nic už nikdy nebude jako *dřív*. Nikdy. Mrzí mě to. Ale musíme něco udělat, Teklo. Já jedu domů."

Občanská válka, jak známo, má své zákony
a ty se ještě nikdy neshodly se zákony humanity.
Trockij

Začátkem září 1920 započala Stasia s přípravami na cestu. Napsala svému muži na adresu centrály v Moskvě, chladným tónem ho informovala o svém plánu vrátit se domů, a už se ani nerozloučila slovy „s láskou". Prodaly poslední šperky, i Teklin plášť z jehněčí kůže. Po týdnech čekání se s pomocí úplatků konečně podařilo zakoupit na konec října vlakové jízdenky do Oděsy, odtamtud chtěly do Gruzie pokračovat lodí. Když Stasia ukořistila těžký kufr — Teklina drahá, ručně vyráběná zavazadla byla dávno prodaná —, vrátila se, promočená deštěm a roztřesená zimou, avšak nadšená ze svého úspěchu, do pudrově žlutého domu u Fontanky.

„Vyšlo to, máme jízdenky, příští pondělí můžeme jet!" zvolala a náhle umlkla, když ji do uší udeřilo nezvyklé ledové ticho. Opatrně vstoupila do kuchyně, odkud se linula svůdná vůně. Nic tam nenašla, avšak ta vůně jí byla povědomá, ba důvěrně známá.

Šla tiše nahoru. Vůně ji zavedla k Teklinu pokoji. Zaklepala, nikdo neodpověděl, stiskla kliku a nahlédla dovnitř. Tekla ležela zády ke dveřím, vypadala, jako že spí. Na zemi vedle postele stál cínový šálek s lepkavými zbytky čokolády. Kolik týdnů už uběhlo od chvíle, co Stasia Tekle připravila horkou čokoládu naposledy, zdálo se to jako věčnost. Poznala šálek, ve

kterém ji Tekle přinesla minule. Musela si zbytky čokolády schovat a znovu je zahřát. Stasia šálek zvedla a přičichla k němu, vonělo to lahodně, kouzelně, opojně, avšak ke sladké vůni se přidalo ještě něco, cosi kovového.

Stasia pomalu postavila šálek zpátky na zem. Kolena se jí třásla. Tekla ležela nehybně na posteli. K čokoládě bylo něco přimícháno, něco definitivního. Po zádech jí přeběhl mráz, spatřila před sebou otcův nábožný výraz, když se k ní skláněl tu noc před jejími oddavkami, slyšela ho hovořit o pohromě. Tenkrát nad tím mávla rukou, myslela si, že její ustaraný a rozrušený otec vidí přeludy. To slovo: pohroma, pod nímž si tehdy ještě neuměla nic představit, se jí teď rozléhalo v hlavě. Zvolil snad otec tento opis pro něco natolik definitivního, jako je smrt? Mluvil o tomto zděšení, bolesti, strachu, který cítila při pohledu na Teklina záda? Přivolala snad onu pohromu, když si myslela, že může Tekle darovat trochu radosti, a věděla snad Tekla, jaká cena od ní bude za toto černé štěstí požadována, nebo čokoládu sama použila k něčemu tak *neblahému*, jako je vlastní konec?

Stasii trvalo celou věčnost, než se odvážila obejít postel, aby mohla Tekle pohlédnout do tváře. Čekala něco děsivého, ale ona tam spočívala, jako by klidně spala. Vedle ní ležel list bílého papíru:

Zlatíčko, budu vždycky s tebou. To, žes ke mně přišla, v takových strašlivých časech, byl dárek od Boha. Tenhle život, život, který nás teď čeká, není pro mě, nemám v něm už místo. Věděla jsem, že car je mrtvý. Věděla jsem to od samého začátku, ale děkuji ti, žes mi to tak dlouho tajila. *Jsem strašně unavená. Nezlob se na mě. Nechala jsem ti trochu peněz v cukřence v kuchyni. Postačí to na pohřeb a snad i na tvou cestu domů. Dávej na sebe pozor a nezapomeň, že pokud na druhém břehu věčného spánku něco existuje, budu odtamtud nad tebou bdít. Odpusť mi a přijmi ode mě tenhle poslední dárek.*

Pod papírem ležely hodinky. Neuvěřitelně krásné náramkové hodinky z pravého zlata. Teprve po několika minutách si Stasia uvědomila, že dopis je napsán Teklinou a její mateřštinou, kudrlinkovým písmem, jež komukoli nezasvěcenému připadá jako tajná šifra, písmem, jež Stasia téměř zapomněla; písmem, na němž si v dívčí škole vylámala zuby, protože ne a ne ovládnout krasopis, jak se na dámu sluší. S Teklou mluvily takřka výhradně rusky a tento poslední dopis jí bolestně připomněl, že už si s ní nikdy nebude moci popovídat jazykem, jenž k onomu písmu patří.

Stasia sama nevěděla, kolik hodin strávila přitisknutá k Teklinu mrtvému tělu. Po nějakém čase prý začala volat o pomoc a do domu vtrhli lidé. Cizí lidé.

O tři dny později Teklu pochovali, bez obřadu, bez kněze. Kostely se bály pogromů a jejich dveře byly zavřené. Stasia dlouho stála u hrobu a dlouho, neovladatelně plakala. Předtím to nedokázala. Ani když ležela vedle Teklina mrtvého těla. Avšak teď, když stála nad hrobem, s dopisem na rozloučenou a zlatými hodinkami v kapse, slzy přece jenom přišly.

Když druhý den scházela s kufrem ze schodů, vnikli už do domu lidé a jako šílení běhali z pokoje do pokoje, cpali si do kapes, co se ještě dalo odnést, a hádali se o místnosti.

Na nádraží jí sdělili, že k cestě do Oděsy potřebuje výjezdní povolení. Stasia, zcela na pokraji sil, ukazovala všechny papíry, jež měla, včetně kopie Simonova potvrzení o příslušnosti k RKKA, kterou před několika měsíci pro jistotu poslal. Se slzami v očích žadonila, ale marně. Pokladní se nakonec přece jen slitovala — Stasia sice nemůže do Oděsy, ale jakožto manželka rudého nadporučíka rozhodně smí přicestovat za ním do místa jeho pobytu, to je povolené. Kde že je vlastně umístěný? zeptala se žena.

„V Moskvě," odpověděla vyčerpaná Stasia a rezignovaně se posadila na svůj kufr.

„Vlak do Moskvy odjíždí v šest hodin ráno, vyměním vám jízdenku, v Moskvě vám pak choť může opatřit výjezdní povolení. Dejte mi ten lístek."

Stasia jí nepřítomně podala obě jízdenky.

„To jsou dva. Kdo měl s vámi ještě jet?" zajímala se žena v uniformě.

„Ona už nepřijde."

Ve vlaku seděla mlčky a naslouchala monotónnímu dunění. Pořád prý musela myslet na Teklino ztuhlé tělo a na jednoduchou košili, již měla na sobě naposledy, jednoduchou bílou bavlněnou noční košili, prostou košili, jako by si ji oblékla, aby se vydala na cestu do snu o *dřívějšku*.

Po celé Moskvě visely propagandistické plakáty, na nichž byl vyobrazený voják v bílé uniformě. Ukazoval na člověka prstem a pod ním stálo: *Proč nejste v armádě?* A na jiných plakátech, na plakátech rudých, byl zase voják v rudé uniformě, ukazoval na pozorovatele prstem a pod ním stálo: *Už ses přidal k dobrovolníkům?*

Stasia měla štěstí. Na udané adrese Simona Džaši všichni znali. Byla to mimochodem kasárna, kdesi na kraji města. Když se tam Stasia, vyčerpaná, promrzlá (kozačky měla vycpané novinami, protože v nich byly díry), najatou drožkou konečně dostala, zůstala sedět na chodbě. Dva mladí

vojáci jí přinesli pohárek čaje a trošku kořalky, to prý jí pomůže. Zacpala si nos, kořalku vypila a skutečně pocítila úlevu. Řekli jí, že Simon je na odborovém shromáždění a vrátí se večer. Zatím ji zavedli do jeho pokoje, který sdílel se dvěma dalšími vojáky, a přikryli ji všemi dekami, jež se jim podařilo sehnat.

Spala dlouhým, hlubokým spánkem.

Probudil ji nějaký muž. Seděl jí u nohou, objímal ji kolem pasu, hlavu si položil na její břicho a vzlykal. Stasia byla tak vyčerpaná a tak prázdná, že nedokázala projevit žádné emoce. Znovu a znovu ho nepřítomně hladila po vlasech. Byl to prapodivný stav. Celou tu dobu na to čekala, představovala si tu scénu při stovkách příležitostí do posledního detailu, v duchu si se Simonem každý den povídala, měla za sebou tu nekonečnou, strašlivou, studenou, hladovou cestu a teď dokázala cítit tak málo. Jako by vypotřebovala veškeré city, a také slova. Jako by si petrogradské roky, Petr Vasiljev, a především Tekla vzali všechno, co si doufala uchovat pro svého muže. Objímali se, moc toho nenamluvili, on jí zahříval chodidla, přinesl jí teplý boršč a celý bochník chleba, něco, co Stasia neměla v rukou už dva roky. Lačně se najedla a upadla do hlubokého spánku.

Když se ráno probudila, byli v pokoji sami, on ležel oblečený vedle ní a spal. Posadila se a dlouho se na něj dívala. Chtěla mu toho tolik říci, na tolik věcí se ho zeptat, tolik mu toho vysvětlit, ale nevěděla, jak a kde začít. Spal klidně, šedivý vlněný plášť s našitou rudou hvězdou visel spořádaně na háku zatlučeném do stěny. Holínky, staré a sešlapané, ale čisté, stály na podlaze.

Třebaže překročil třicítku, připadala Stasii jeho tvář velmi chlapecká. Husté hnědé vlasy, laskavé hnědé oči, husté řasy, huňaté obočí, dlouhý, avšak rovný nos, pěkně vykrojené rty, a hlavně knírek, který si nechal narůst. Dívala se na něj a cítila, že bude nesmírně těžké na tyto roky, na toto odloučení někdy zapomenout, někdy je překonat, že pro ni bude nesmírně těžké stát se zase tou starou Stasií s hlavou plnou nesmyslů a horečných snů. Připadala si prázdná a beze snů, vyčerpaná. Třebaže jí jeho spící obličej vyloudil na rtech úsměv, přece v sobě zároveň pocítila nekonečný smutek.

Zvenčí zaslechla kroky, volání vojáků, kteří podle všeho právě spěchali na nástup.

„Simone, probuď se, myslím, že musíš jít," vzbudila svého muže. Posadil se, nevěřícně se na ni podíval a zavrtěl hlavou.

„Však oni si poradí i beze mě," řekl a políbil Stasii na rty. Ta věta Stasii rozhněvala. Místo smutku náhle pocítila vztek. Proč tedy ani jedinkrát nepřijel? Když ho mohli postrádat, když zrovna nezachraňoval lidské životy, co a koho měl jako omluvu, že ji nechal tak dlouho samotnou, ba co hůře, v nejistotě?

Stasia cítila, jak jí do očí vhrkly slzy, jež chutnaly zklamáním, ale ani tentokrát ze sebe nedostala žádnou větu, nic mu nevyčítala, nekřičela na něj, spolkla svůj vztek a nechala ho, aby ji svlékl. Zpočátku se skoro nedokázala uvolnit, naslouchala krokům v chodbě a volání a rozhovorům na dvoře, zdálo se, že už si nepamatuje, jaké to je, když se tělo stane poddajným, když zakouší ono obzvláštní potěšení, když už člověk není napjatý a plný strachu. Dalo jí nesmírnou práci, aby se s manželem dokázala vyspat. Jenže to nebylo jako o svatební noci, v hostinci, kde pocítila onu euforii, ono radostné vzrušení. Prostě jen ležela, trpělivě a tiše a se zavřenýma očima. Avšak ani tak nemohla najít úlevu, stále před sebou viděla Teklina nehybná záda v jednoduché bavlněné noční košili, bílý papír, určený jí, a hodinky, jež si zašila do kombiné.

„Chci domů. Potřebuju výjezdní povolení. Z Oděsy se dá jet lodí," řekla Stasia nakonec, když leželi nazí vedle sebe a oddechovali ve stejném rytmu. Na kratičkou chvíli zadoufala, že jí poví, že si to nepřeje, že má zůstat tady, že udělá všechno na světě, aby ji měl u sebe, avšak on odpověděl:

„Ano, je načase, abys jela domů."

„Jak dlouho tu ještě musíš zůstat?"

„Jak to myslíš?"

„Jak dlouho to bude takhle pokračovat? Proč jsme se vlastně brali?"

„Stasie, je válka a ani u nás to není lepší, věř mi. Pravidelně dostávám informace a…"

Ještě drahnou chvíli mluvil o tom, že bolševici musejí zvítězit, o různých frontách, které je ještě třeba bránit, popřípadě vyrvat z rukou bílým, o dobrodružstvích, která se svými muži musel v Moskvě přestát, a o potížích ve vedení strany. Stasia ho skoro neposlouchala, bylo pro ni těžké ho sledovat, vůbec nevěděla, proč jí to všechno vypráví, a také pochybovala o jeho socialistickém smýšlení. Vše, co říkal, působilo jako nazpaměť naučená básnička. Cosi v jeho hlase znělo velice unaveným, prázdným tónem, který už po ničem netoužil — ten stav Stasii připadal povědomý. Jenže on to nepřiznal, chtěl být v jejích očích i nadále nadporučíkem, který si je jist sám sebou a svou věcí. Přitom, pomyslela si Stasia, by to bylo o tolik

jednodušší, kdyby on nebo ona řekli pravdu, pak by snad bylo možné, aby se opravdu setkali. Kdyby to tak zkusili.

Koncem roku 1920 spatřila Stasia po téměř tříleté nepřítomnosti znovu své rodné město. Přivítala ji starší sestra, která většinu času trávila v kostele svatého Jiří, zešedivělý a smutně působící otec, upravená macecha, jež pořádně nakynula, a takřka hrůzostrašně krásná Christine, jež krátce předtím oslavila třinácté narozeniny. Meri, druhá nejstarší, nakonec přece jen našla vhodného ženicha, notáře z Kutaisi, kam se odstěhovala. Při návratu do vlasti Stasia dosud netušila, že se kromě výše uvedených nachází v rodinném kruhu ještě někdo — a sice v jejím břiše.

Tou dobou už totiž čekala první dítě, mého dědečka.

Cukrárna dosud fungovala, kvůli hrozícímu vyvlastnění však den za dnem žili ve strachu ze ztráty veškerého rodinného majetku. Gruzínská demokracie stála na nejistých nohou. Denně docházelo k dělnickým a rolnickým vzpourám, ke stávkám v továrnách, socialisté bojkotovali vládu. Nikdo nevěděl, co přinese další den, lidé byli zmatení z nejasných politických programů nejrůznějších stran a uskupení, nikdo nevěděl, koho a proč má volit. Neboť zákony, požadavky a sliby se měnily každý den.

Stasiin návrat do lůna rodiny byl náležitě oslaven. Všichni plakali, neustále si padali kolem krku, dokonce jindy tak chladná Lara prolila pár slz, a na rozdíl od setkání s manželem, v jehož přítomnosti nedokázala otevřít ústa, se Stasia podrobně rozpovídala o své nouzi a petrogradských bojích. Jenom konec prozatím zamlčela, dokud se s ním jednou večer nesvěřila v pracovně otci. Předtím si dopřála doušek jeho koňaku. Otec se celou dobu díval do země, zatímco Stasia třesoucím se hlasem vyprávěla, avšak o čokoládě a jedu nepadlo ani slovo. Nechtěla otce zklamat, nechtěla, aby měl pocit, že jednala lehkomyslně, že zneužila svých vědomostí, a především že nedodržela slib, který mu dala. Hlavně však o tom nemluvila proto, že stále nenašla odpověď na otázku, zda čokoláda a jed náhodou nebyly v tomto případě jedno a totéž, a že se té odpovědi bála.

Byla opět doma. Přežila. Třebaže se Paříž zase jednou zdála strašně vzdálená a Tekla ji nechala na holičkách — nebo naopak? —, třebaže nakonec přece jen nestála po manželově boku, byla ještě naživu a to bylo dobře.

O týden později Stasia konečně zjistila, proč je tak sentimentální a přecitlivělá: byla těhotná.

Onen objev v ní vyvolal zvláštní směsici podráždění a vzrušení. Nebyla si úplně jistá, zda má mít vzhledem k okolnostem z té zprávy radost. Lidina a otcova péče však její trápení, stesk a bolestivé vzpomínky mírnila. Lida vyzrála v jakousi rodinnou holubici míru. Nahrbená chodila po domě, vyřizovala všemožné pochůzky, vypomáhala v cukrárně, dělala s Christine domácí úkoly, zodpovídala za veškeré blaho rodiny a v nitru už se stala Boží nevěstou, ačkoli odchod do kláštera kvůli otcovým protestům stále odkládala.

Večer Stasia sedávala v otcově pracovně, někdy s novinami nebo s knihou, zatímco on se zahloubal do svých papírů. Jeho přítomnost ji uklidňovala.

„Vždycky jsem si myslel, že jsi příliš velký snílek, než abys dokázala doopravdy milovat, ale zřejmě jsem se mýlil. Žádná žena by ovšem neměla cestovat tak daleko kvůli muži a žádný muž by neměl nechávat svou ženu tak dlouho samotnou," řekl jí jednou večer a zeptal se, jestli by nechtěla horkou čokoládu — výjimečně by jí šálek připravil. Stasia musela vyběhnout z pokoje a vyzvracet se.

Rudá fronta se přesunula do Ázerbájdžánu. Jakmile bolševici nabyli přesvědčení, že Anglie vzdá závod o přístup k Orientu, tedy k ropě, oficiálně zahájili boje. Válka nakonec skončila vítězstvím rudých a sovětizací země. Stasiino břicho zatím nezadržitelně rostlo. Ani sousední Arménie, oslabená válkou proti Turkům, se nevzmohla na odpor. Krym byl obsazený a Kyjev od léta pevně v rukou bolševiků. Otázka zněla, jak dlouho se Gruzie, jejíž suverenitu bolševici dosud uznávali, dokáže udržet coby nezávislý stát.

Avšak už v únoru 1921 se hráze protrhly. Pod vedením gruzínského bolševika Filippa Macharadzeho byla vyhlášena Sovětská republika Gruzie a ruský ústřední výbor požádal o vojenskou pomoc proti „Třetí skupině" a menševikům.

K obsazení hlavního města stačilo jedenácté armádě pouhých devět dní, odpor byl tedy už dvacátého pátého února zlomen a země připadla rudým. Vláda „Třetí skupiny" uprchla do Kutaisi a krátce nato zemi úplně opustila.

Během Stasiina těhotenství se rudí zmocnili veškerých zásob pšenice a zbraní i celé železniční sítě. Lidé ve třiceti sedmi ruských guberniích přitom umírali hlady a v západním tisku se psalo o kanibalismu a mnoha tisících rachitických dětí. Hrozilo-li někomu zastřelení, bylo možné ho vykoupit, zhruba za čtyři litry slunečnicového oleje a tři litry vodky.

Ano, tohle všechno se dělo, zatímco můj dědeček rostl v matčině břiše, a když přišel v horkém srpnu na svět, nesla už jeho země název Gruzínská sovětská socialistická republika. O dva týdny později byl v kostele svatého Jiří, jednom z posledních neporušených kostelů ve městě, pokřtěn jménem Konstantin, od té chvíle mu však říkali Kosťa.

Necelý rok po Kosťově narození, krátce předtím, než ho poprvé uviděl jeho otec, přešly pozemky výrobce čokolády do rukou státu, jak se rodina obávala, a prostorný dům v centru města byl rozdělen napůl; do horního poschodí a velkého podkroví byli nastěhováni dva zaměstnanci dřevařské manufaktury i s rodinami.

Chocolaterie zůstala coby instituce známá v celé zemi zachována, patřila ovšem státu a prapradědeček byl nyní státním zaměstnancem.

Od onoho okamžiku přestal z vnitřního protestu přidávat do čokoládové hmoty svou tajnou směs, což vedlo k rychlé ztrátě zákazníků. Donutili ho změnit dekadentní, kapitalistickou výzdobu podniku a dodržovat styl věrný straně, což se většině zákazníků dvakrát nelíbilo, protože do chocolaterie se chodilo, aby si člověk užil trochu pařížské nebo vídeňské atmosféry, nikoli kvůli bezútěšné realitě okupovaného sovětského maloměsta. Domácí služebnictvo bylo pochopitelně propuštěno, se slečnou k dětem se v novém proletářském životě nepočítalo, takže Stasia a Lida trávily čas výchovou. Jen málokdy se Stasii podařilo uniknout všedním starostem a vyjet si do stepi na kabardinském hřebci, kterého si půjčovala z hřebčína.

Nabídka potravin se den ode dne rapidně snižovala, oblečení ztrácelo barvy a jediná taneční škola ve městě — a Stasiina naděje — byla zavřená. Místo ní otevřeli komsomol, „Všesvazový leninský komunistický svaz mládeže“, mládežnickou organizaci strany, kde se věčně vyzpěvovaly vlastenecké písně a pěly ódy na Říjnovou revoluci a jejímž cílem bylo vychovat z mladých lidí „komunisty oddané straně“.

Rozviňte řady.
Teď není kdy už na písemné vády.
Ticho, řečníci.
Řeč naše,
soudruzi,
budiž: mauser.
Majakovskij

Simon Džaši poznal svého syna, teprve když už uměl říci *deda*. Poprvé mu schválili dovolenou. Jeho brigáda byla umístěná kdesi na Donu, kde sedláci neustále vyzývali ke vzpourám, a musela se starat o jejich převýchovu. Stasia a Simon chodili na procházky, jedli otcův čokoládový dort, který už nechutnal jako dřív, hráli si se synem, navštěvovali první biograf ve městě, ba dokonce si spolu někdy vyjeli do stepi, avšak Stasia si nemohla pomoci, připadala si jako v životě někoho jiného, nedokázala toho muže vnímat jako svého manžela, a když odjel, značně se jí ulevilo. Bez něj alespoň mohla snít o životě, jejž kdysi chtěla vést a jenž neměl nic společného s tím, který právě vedla.

Když Kosťa začal chodit do první státní školky ve městě, Simon Džaši se jednoho březnového rána náhle a bez ohlášení znovu objevil — za dveřmi stál vyhublý nadporučík, nyní už s plnovousem, a dožadoval se své ženy. Kvůli třem zlomeným a nikdy pořádně nezahojeným žebrům ho postihla plicní embolie, kterou přestál, nyní však kulhal a ruce se mu třásly. Jeden sedlák ho *pochroumal* lopatou a Simon kvůli *tělesným omezením* dostal v armádě na několik měsíců dovolenou.

Stasia, která právě ochutnávala synovu kaši a přispěchala ke dveřím se lžící v ruce, zůstala stát, měřila si svého muže, který se změnil a náhle zestárl, a znovu a znovu se pleskala lžící do stehna, protože netušila, co lepšího by měla dělat. Ten muž, otec jejího syna, od něhož si vždycky přála, aby ji miloval víc než své povinnosti, před ní stál celý zubožený, ale ani ona, ani on nedokázali pronést jediné slovo. Stáli proti sobě a nevěděli, kde začít.

Můj prapradědeček novomanželům — neboť jak jinak mluvit o páru, který spolu za více než pět let sdílel lože jenom několikrát — navrhl, aby se odstěhovali na venkov, do některé z okolních vesnic, a věnovali se sami sobě a dítěti. Měl přítele, jehož letní sídlo nebylo vyvlastněno, byl to prostý,

tradiční gruzínský venkovský dům, jenom pár kilometrů za městem a dost daleko od světského ruchu. Měli tam znovu najít jeden druhého a Simon se měl uzdravit. Domácí pán je rušit nebude, stačí, když se postarají o několik slepic, dvě krávy a nějakou tu zeleninu.

Jednoduché zařízení domu, klid v lůně přírody, odloučení od politiky, pravidelné každodenní činnosti, přátelští sedláci v sousedství — to všechno páru velmi vyhovovalo. Dokonce i zahradní práce a péče o dobytek Stasii zprvu těšily, vždyť to byla změna a ona chtěla své rodině za každou cenu umožnit nový začátek. Povedou jiný život, někde ještě musely zůstat zbytky té počáteční, pošetilé, bláznivé a vyzývavé zamilovanosti. Ve vesnici měli i koně, které si směli půjčovat a podnikat vyjížďky. To je dobré znamení, říkala si Stasia, vždyť jízda na koni přece bývala jejich společnou vášní. Avšak Simon byl tak unavený a jeho zdraví tak vetché, že se nedokázal dostat do sedla. Většinu času mlčel, neradostně hleděl do dálky, občas se usmál na syna a jedl pouze tehdy, když mu to Stasia připomněla. Stasia si ještě nechtěla a neuměla připustit, že v něm něco definitivně vyhaslo.

V Rusku se mezitím množily pitevní protokoly:

Tělo č. 1: lebka zcela rozdrcená, spodní část brady zlomená. Tělo č. 2: lebka rozbita dvěma výstřely. Tělo č. 3: lebka a veškeré části rozdrceny kovovým předmětem. Tělo č. 4: podle oděvu voják, tři otvory po kulce v oblasti lebky. Příčina smrti u těla č. 5, což je s naprostou jistotou biskup, se zatím obtížně stanovuje, protože byl patrně pohřben zaživa.

Simon Džaši o tom věděl dost. Víc než dost. Ani krásní koně, ani manželčina energie nebo synova láska nedokázaly zařídit, aby zapomněl.

Stasiino úsilí nasadit každý den veselý, rozzářený výraz — ať už zrovna prala prádlo, nebo kydala hnůj ve stáji, což byla úloha, již brala stejně vážně jako záchranu svého manželského života; ať už škrábala brambory, nebo vyprávěla malému Kosťovi pohádku — zůstalo bez odezvy. Všechno jako by kolem Simona proplouvalo beze stopy. Vstával pozdě, celou věčnost seděl u silné kávy, kterou jim tchán každé tři týdny posílal z města, četl noviny, jež do vesnice pokaždé dorazily s dvoudenním zpožděním, jedl, co mu dali na talíř, jako by už neměl žádná přání ani potřeby, potom se vydal na procházku a domů dorazil až pozdě odpoledne. Po večeři šel hrát vedle k sedlákovi karty, a když se v noci vrátil, byla Stasia většinou ještě vzhůru, ležela v posteli se zavřenýma očima a doufala, že ji vzbudí, že jí bude vyprávět o svých myšlenkách a obavách, že se zeptá na ty její, bude

plánovat příští den, cokoli, avšak nic takového se nestalo. Otupělý, prázdný a bez jakýchkoli přání si Simon tiše lehl k manželce, otočil se k ní zády a okamžitě usnul.

V té době se zdálo, že naživu je pouze Kosťa. Rostl a radoval se z každého nového objevu, učil se chodit a mluvit, smál se a plakal, malá vesnice mu bez problémů vynahrazovala celý svět. A pokud se jeho rodiče, ponoření do sebe, někdy zasmáli, pak za to většinou mohl on sám, když vyvedl něco směšného nebo řekl něco, co se na malé dítě nehodilo.

Třebaže byl jejich venkovský život zpočátku naplánován jen na několik měsíců a zprvu měli za to, že Simona čeká brzké přeložení, nic se nedělo. Z nějakého důvodu se zdálo, že Simon se svým ohlášeným přeložením nespěchá, a ani nadřízení ho zřejmě příliš nepostrádali. A tak se dovolená natahovala donekonečna, jak Stasii připadalo. Simon pravidelně dostával nevelký žold a s otcovou podporou — a protože neměli takřka žádné nároky — dokázali docela dobře vyžít. Čas, který manželé Džašiovi trávili na venkově, plynul pomalu, líně, a především mlčky.

Stasia jezdila s Kosťou za rodinou do města jenom výjimečně a pokaždé měla sto chutí se už do vesnice a do toho ospalého dřevěného domku nikdy nevrátit. Jenže v domě výrobce čokolády už to dávno nevypadalo jako dřív. Finančně se rodina stěží držela nad vodou. Gruzii zasáhla inflace. Strana zahájila projekt kolektivizace a industrializace. Dřevaři a jejich rodiny s rodinou výrobce čokolády nevycházeli, v domě bylo těsno, neustále docházelo k hádkám mezi Larou, která jako by ze samé rozmrzelosti pořád kynula, a manželkami dělníků.

Otcovo zdraví vlivem politické situace a společenské degradace značně utrpělo a jeho povaha se změnila. Byl vznětlivější, nabručenější a netrpělivější. Lida sice i nadále usilovala o rodinnou blaženost, ale už se jí to tak úplně nedařilo. Merin manžel přišel o práci a Meri stále častěji prchala z Kutaisi domů a přespávala v Lidině a Stasiině bývalém pokoji.

Pouze nejmladší z dívek, Christine, jako by v těch beznadějných časech doslova rozkvetla. Bylo jí šestnáct let a její krása působila s každým dalším dnem nadpozemštěji, takže ji bez doprovodu už téměř nepouštěli z domu. Ať šlo o gymnazisty, nebo ženaté muže, starce, nebo komsomolce — všichni se zastavovali, někteří na ni pískali nebo jí anonymně psali dopisy, jež pak házeli oknem do třídy a jimž se Christine a její spolužačky smály.

Po takřka roce života na venkově dosáhla Stasiina zádumčivost vrcholu. Každý talíř, který musela umýt, a každé vajíčko, jež musela přinést z kurníku, jí připadaly jako nespravedlivý trest. Cítila, jak v ní roste vztek na Simona, jeho mlčení bylo jako výsměch, jeho odtažitost čirá provokace. Nezřídka si lehla ve stáji do sena a plakala, plakala, až už dál nemohla. Její agrese se někdy přenesla i na malého Kosťu, který odmítal vzít ledovou atmosféru mezi rodiči na vědomí a i nadále se od obou dožadoval neomezené lásky a pozornosti.

„Já už to nevydržím. Už nevím, kdo jsi. Chtěla bych pryč, dusím se tady, ty mi nepomáháš, a jestli brzy něco nezměníme, začnu tě nenávidět."

Stasia zase jednou nespala, a když se Simon vrátil připitý z karbanu u souseda, páchl kořalkou, lehl si do postele a právě se chystal otočit zády, pronesla to klidně, tiše, rozvážně.

„Co přesně bys chtěla změnit?" opáčil klidně, tiše a rozvážně.

„Já nejsem selka, nejsem stvořená pro tenhle život, vůbec jsem nechtěla takhle žít. Nikdy!" odpověděla, tentokrát hlasitěji a rychleji.

„Zabil jsem člověka," řekl najednou.

„Byla přece válka."

„Ne, ne ve válce, nebyla to obrana."

„Jak to myslíš?" chtěla vědět Stasia, jíž pomalu docházelo, co jí její cizí manžel právě sdělil.

„Bylo to na Krymu, poslali nás do hezkého městečka kousek od Taganrogu. V té oblasti ne a ne skončit nepokoje. Byla jich spousta, znovu a znovu. Víš, já to chápu. Chtějí vyhubit kulaky, jako třídu. Chtějí zestátnit celé zemědělství. Hospodářská reforma pro ně znamená, že sedláci prodají pšenici pod cenou, strana ji skoupí a vzápětí výhodně prodá, zisk teče do zbrojního průmyslu a do strojírenství, jenže si neuvědomují, že sedláci prodávat pod cenou nechtějí. A tak raději nesklízejí. Protože to pro ně tak jako tak skončí chudobou. Radši budou chudí, aniž by se kvůli tomu museli dřít. Už tam před námi poslali několik oddílů, ale sedláci si chtějí svou půdu nechat pro sebe a prodávat své zboží zase za přiměřenou cenu, proč by ho měli státu prodávat levněji jenom proto, že je to stát? Takže šlo pořád o to vzpoury potlačit, sebrat jim půdu, přesídlit je. Byli jsme tam teprve dva dny, když nás poslali do vesnice ve vnitrozemí. Vesničané obsadili místní správu a nenechali komisaře dělat jejich práci. Vedl je sedlák, kterému dřív patřila největší kukuřičná a pšeničná pole. My byli dva muži v civilu, měli jsme nejdřív prozkoumat situaci, než by zasáhla armáda. Já

a jeden brigadýr. Měli jsme to vyřídit bez velkého rozruchu, v té oblasti bylo nepokojů až dost. Chtěli jsme si s tím mužem promluvit v klidu, byl to hotový medvěd, obr, celoživotní práci na poli měl vepsanou v každém póru. Jenomže byl neoblomný. Domlouval jsem mu, řekl jsem mu, že je marné se vzpírat, že všechna jeho půda už je zkonfiskovaná a své zboží beztak nemůže prodávat jinde, že svým odporem jen ohrožuje celou vesnici. Ale on jenom opakoval, že na ty prokleté komunisty sere a že nehodlá té sebrance přenechat svou dlouholetou práci.

Brigadýr, který mě doprovázel — patřil k dobrovolníkům —, očividně ztrácel trpělivost. Neměli jsme zbraně, jinak bychom se do vesnice nedostali, já se představil jako komisař a o armádě nebyla řeč, ale ten hajzl vytáhl malou pistoli a najednou jsme se ocitli uprostřed bojiště. Během pár vteřin všichni popadli lopaty a srpy a já věděl, že za chviličku poteče krev, takže jsem mu vytrhl pistoli z ruky, ví Bůh, kde k ní přišel, namířil jsem ji na něj a řekl mu, aby se uklidnil. Myslel jsem, že to bude dobré, a začal jsem znovu vyjednávat. Jenomže on nadával a křičel a tvrdil, že jsem zrádce, a když se po mně vrhl, stiskl jsem spoušť. Nevím jak, nevím proč, nebyl ozbrojený, šel po mně a já stiskl spoušť.

Ještě v noci jsem se vydal do Taganrogu a všechno jsem oznámil svému nadřízenému. Byl jsem připravený na leccos, jenom ne na to, co udělal. Jako by ho ta zpráva skoro potěšila, potřásl mi rukou a blahopřál mi. Jen si to představ, Stasie. On mi gratuloval. Pochopil jsem to teprve druhý den. Napochodovali do vesnice a všechny zmasakrovali, protože se přece tvrdilo, že sedláci zastřelili rudoarmějce. Teď měli právo takhle postupovat. Ty, co se bránili a chránili svoje rodiny, zastřelili, zbylé přesídlili. Proto jsem mohl zpátky k tobě. Proto tady můžu tak dlouho zůstat, s tebou, protože jsem zabil člověka, Stasie."

Položila mu paži kolem pasu a přitiskla mu hlavu na rameno, pevně ho objala a nakonec se na něj překulila. Soucítila s ním, třebaže se její zásoba soucitu v uplynulém roce podstatně ztenčila. Celou tu dobu čekala, že začne mluvit, tak jako u syna čekala na jeho první slova, na jeho první *deda*, ale teď, když promluvil, pociťovala hlavně vztek.

Ne, ne, já to nechci slyšet, proč mi to všechno vyprávíš? Co si mám s tímhle příběhem počít, kam ho mám dát? Je to ta zatracená válka, mohl jsi taky zůstat tady, u mě, mohl ses té válce vyhnout, mohl sis hledat i jiné zaměstnání, nemusel jsi mě odsoudit k tomu, abych jela za tebou a skončila v tom pekle, nemusela jsem zažít sebevraždu člověka, jehož jsem začala

milovat. To tys to chtěl. Nemusel jsi mě dostat do téhle situace, sem, a pak celou dobu mlčet. Mrzí mě, co se stalo, tobě a těm sedlákům, mrzí mě, že celý svět přišel o rozum, ale co já? Takhle jsem si to nepředstavovala. Provdala jsem se za šarmantního, klidného a sebejistého mladého muže a teď mám němého, smutného, prázdného starce se spoustou zranění, kterého abych ještě ke všemu piplala, ale já už nevím, jak dál, já už prostě nemůžu. Ani sis mě nezavolal do Moskvy, ani jsi za mnou nepřijel do Petrogradu. A když ses vrátil, nezeptal ses mě, jestli už přece jen není pozdě! — Tohle všechno mu chtěla říci, ale místo toho ho líbala na spánky, hladila ho po hrudi a začala ho svlékat. A on se nechal utěšovat. Jeden druhého se nedotkli celé měsíce a jemu se ulevilo, že slova prolomila alespoň fyzickou bariéru.

Simonovo doznání přineslo do jejich vztahu změnu a Stasii další těhotenství. Trochu změkčilo fronty a učinilo je o něco propustnějšími. Udělat z němého, smutného, raněného muže vtipného, šarmantního, klidného a sebejistého mladíka však bohužel nedokázalo. A když v roce Leninovy smrti přišla na svět jejich dcera Kitty, manželé ještě stále netušili, jak to udělat, aby se navzájem nezraňovali, nezklamávali a nebyli oba sami.

V roce 1924, když se Kitty narodila, existovalo jenom v Moskvě dvanáct pracovních táborů a k tomu padesát šest jiných vězení. Bucharin prohlásil: „Ano, vyrobíme si novou inteligenci, jako ve fabrice." A Trockij, kterého brali jako Leninova nástupce, byl dosud příliš zaměstnán „ideou permanentní revoluce", než aby si všiml, že někdejší bankovní lupič z Gruzie u sebe začíná soustředit veškerou moc.

V téže době se náš krajan Josef, Soso nebo Koba, jenž byl o dva roky dříve — navzdory varováním tehdy už těžce nemocného Lenina — jmenován generálním tajemníkem strany, prosadil proti stranické opozici vedené Lvem Trockým a na třináctém sjezdu strany upevnil svou pozici.

Avšak Kitty, pojmenované po mrtvém dvojčeti své matky, bylo dopřáno žít. Lačně a hlasitě, jako by žila za dva lidi najednou.

Simonovy procházky se zkrátily, a když míjel svou ženu, věnoval jí i pár vděčných pohledů. Stasia uvěřila, že je na obzoru zlepšení, jenže pak se objevilo několik oficiálních dopisů a posléze jednoho zimního večera i komisař, který si chtěl promluvit o budoucnosti Simona Džašiho. Pán v hnědém vlněném obleku, trochu těsném, seděl v malém obýváku a pil víno, jež mu Stasia nabídla.